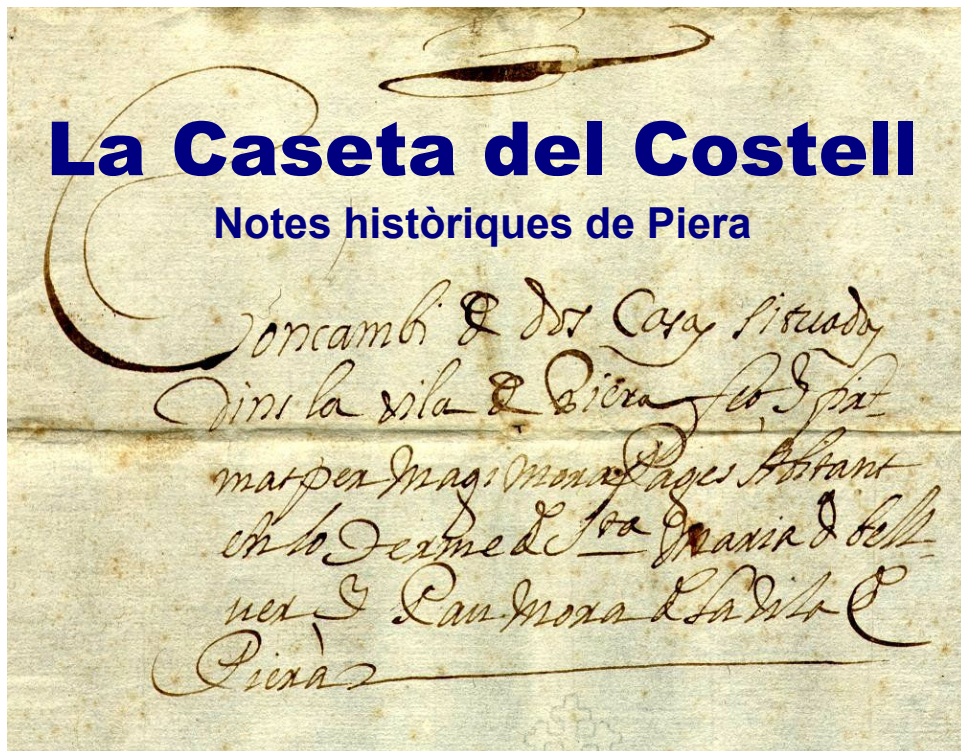

La Caseta del Costell

Notes històriques de Piera

Jaume A. Mirallas i Sariola

1a Part

Jaume A. Mirallas i Sariola

Piera

2001

“Aspirar a la continuïtat de la vida significa primordialment voler que la vida tingui sentit, és a dir, que cada un dels seus actes pugui ésser comprès en funció de la totalitat de la vida. El respecte que té el català envers la seva història i àdhuc envers tota història en general significa primordialment el respecte envers tot el que pot il·luminar la seva existència i atorgar-li la confiança que ni un del seus moments essencials no podrà ésser impunement eliminat... Però l’amor de Catalunya per la història... és senzillament la manera d’ésser d’un poble per al qual és fonamental la continuïtat del seu existir”.

Josep Ferrater Mora: *Les formes de vida catalana*

L’objectivitat d’aquesta història ha significat emprar honestament tota la informació disponible, no negar ni amagar la varietat de possibles interpretacions, no afirmar més que allò que l’evidència mostra i ser ètic en relació amb els propis coneixements intel·lectuals i estètics.

Jaume A. Mirallas i Sariola

Índex

Introducció	9
Antecedents històrics.....	11
1 Família Mora-Busquets.....	15
2 Família Mora-Teixidor.....	19
3 Família Mora-Pagès	25
4 Família Mora-Viladoms.....	35
Arbre genealògic Mora i Vilaseca	41
Piera	43
Notes	45
Vocabulari.....	47
Biografies.....	53
Bibliografia	55

Introducció

Heus ací el relat d'una història, pintada exactament del natural i en tota la seva veritat, que pretén aportar informació sobre la curiosa existència de les famílies que han viscut vinculades a la *Caseta del Costell* de Piera. Siguis qui siguis, tu, a qui el destí ha convertit en àrbitre d'aquest document, t'emplacem que no destrueixis una obra única i útil que pot servir de pedra de toc per a l'estudi dels homes i dones d'aquesta vila.

El sentiment de contemporaneïtat que experimentarem en llegir *La Caseta del Costell* no ens pot deixar indiferents, quan ens acostem als seus textos per conèixer, a més a més de la història de Catalunya, les vivències dels seus personatges, que paral·lelament s'expliquen. Són gent corrent de la nostra terra: pagesos, mercaders, artistes (professionals liberals) i menestrals (artesans i botiguers), sovint sense estudis, només amb el coneixement, que dona la dura experiència de la vida, i sorgeix de la necessitat de subsistir al mateix temps que de gaudir-la. En aquesta 1a part, els nostres protagonistes dels segles XVII i XVIII viuen escèptics als esdeveniments més tumultuosos per a Catalunya, els quals marcarien el futur social i polític fins als nostres dies. Són fidels representants de la majoria de vilatans de províncies, producte de la Edat Mitja catalana amb profundes devocions religioses i plens de supersticions.

Nosaltres, els actuals propietaris de la *Caseta del Costell* hem volgut fer un petit homenatge a totes aquelles persones que, d'una o altra manera, han estimat aquesta propietat i el seu entorn. Fent referència al vers: *En una casa nova* del poeta Joan Maragall, creiem que constitueix el nucli central d'un sentiment comú, l'essència de la vida mateixa en el sentit més personal i sincer.

*Alçant aquestes parets heu pres entre sos caires
Lo que era abans de tots: l'espai, l'ambient, la llum:
Mai més lliure un aucell travessarà aquests aires
Ni una llar errabonda hi aixecarà el seu fum.*

*Ja és teu, amo, això. Sia! I per molts anys l'esposa
Hi regni coronada del riure d'un infant,
I es tanqui aquesta porta deixant la pau inclosa,
I s'obri com uns braços als tristos que hi vindran.*

*I vosaltres, fillada, teniu ja un niu ben vostre.
Si aneu pel món un dia, sabreu lo que això val:
Recordareu el batre la pluja en aquest sostre
I com és dolça l'ombra del porxo paternal.*

L'esforç d'aquest relat s'ha concretat en l'estudi dels documents trobats a la mateixa *Caseta del Costell* en baguls i capsetes de fusta i de zenc, que recollien l'olor del passat i la pols del temps. Tot i que la lectura dels textos ha estat difícil i el llenguatge farrigo-farrago d'entendre (català, castellà, llatí), la interpretació del significat de les paraules s'ha fet estudiant el context històric i lingüístic per conèixer i esbrinar cada situació i poder elaborar una expressió actualitzada del que en el paper es llegeix. Amb paciència i cercant els moments de tranquil·litat que el poble ofereix, el temps ha fet que, al cap de vall, surti una obra com la present.

Antecedents històrics

La *Caseta del Costell* actualment està situada en el núm. 1 de la plaça Joan Orpí de la vila de Piera i té una història documentada des de principis del segle XVII. Gràcies a tots els seus propietaris, que han volgut conservar l'herència de l'hisenda com el patrimoni més valuós de la família, ara podem gaudir de prou documents per esbrinar la veracitat literal dels fets més rellevants. Poc s'ho podien pensar que, després de tants anys, encara fossin protagonistes de la seva pròpia història.

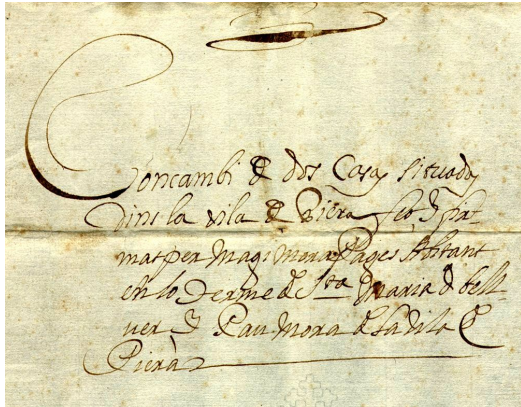

Fig. 1. Concambi de dues cases situades dins la vila de Piera amb data 11 de març de 1715.

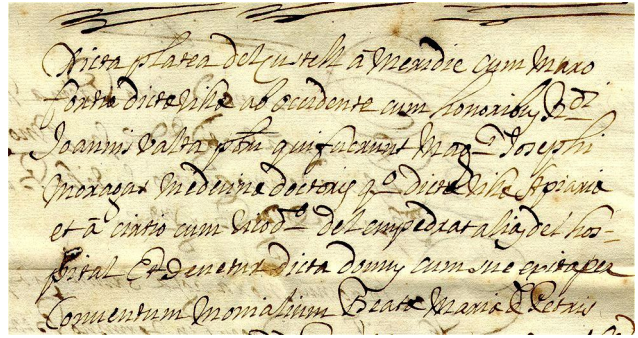

Fig. 2. En aquest document de Concambi hi trobem citada la Placeta del Costell (Platea del Custell) l'any 1715.

A l'actual plaça Joan Orpí, antiga *Placeta del Costell*, en el *Capbreu* de 1583, hi consta ubicada una casa amb dos portals: l'un donava a la *Placeta del Costell* i l'altre al *Carrer del Forn* o *Carrer del Forn de Puja* (degut a la localització en aquells voltants d'un Molí fariner i d'un forn de pa contigu al segle XVI) o *Carrer de les Tripes* (segle XVII) o *Carreró* o *Camí de les Rodes Filadores* (segle XVIII).⁽¹⁾

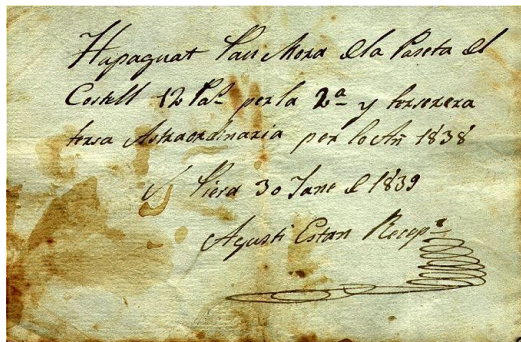

Fig. 3. Document signat a Piera el 30 de gener de 1839 on es cita la Caseta del Costell.

En el *Capbreu* de l'any 1691, s'hi troba encara registrada amb el nom de *Plaça del Costell* en el llindar mateix del recinte emmurallat de la vila. En aquesta plaça durant el segle XVII existí un edifici anomenat la *Carrossera*, on s'hi fabricaven carrosses i carrosseries. La primera vegada, que s'anomena la *Placeta del Costell* (*Platea del Custell* en els documents originals consultats de la família Mora), es remunta a l'any 1715 en un *Concambi* entre el Mag. Mora Pagès i Pau Mora Texidor, el qual fou

el primer propietari d'aquesta família que va viure a l'actual casa de la plaça Joan Orpí, núm. 1 de Piera. Aquest mateix any de 1715 s'introdueix a Catalunya el *Reial Cadastre*, documentació que ha permetre la identificació de les propietats immobles, la constatació del caràcter dels seus productes i la quantificació dels ingressos que en resulten. A partir del *Decret de Nova Planta* (1716) es converteix en impost global i directe. Anys més tard, en l'abonament del *Reial Cadastre* (*Real Catrasto*) de l'any 1838, hi figura el nom de la *Caseta del Costell* i en d'altres de l'any 1844, *Placeta del Costell*. En el decurs dels anys les transformacions polítiques i socials fan variar el nom d'aquesta plaça en diverses ocasions.

Des del *Portal d'en Romanyà*, anomenat *Portal d'en Golart* al segle XVI, fins a la *Placeta del Costell* hi trobem la "pujada". Ambdós noms deriven dels antics propietaris de la casa, que hi ha sobre el portal: Josep Romanyà succeí a Salvador Golart, capellà, com es desprèn del *Capbreu* de 1619. L'any 1559 es va col·locar en l'arc d'aquest portal, en la part que mira al Raval, l'escut heràldic del Reial Monestir de Pedralbes. Els registres del segle XV i XVI el denominen: *Portal Jussà*, *Portal Inferior* i *Portal Inferior del Mercadal*. El *Capbreu de Pedralbes* (1760-1771) conserva a l'any 1768 el nom de *Portal d'en Golart*. La "pujada" ha tingut diversos noms al llarg del temps: *Carrer de l'Hospital* (per haver existit l'Hospital de la vila, el tercer que hi ha hagut a Piera, anomenat de la *Verge Maria dels Pobres*, actualment és la casa on en el seu portal s'hi pot llegir: *Escuela de Niñas 1866*, al costat de la *Capella de Sant Maure*); *Carrer de la Plaça*; *Calle del Caudillo*.

Fig. 4. La "pujada" des del *Portal d'en Romanyà*. A la dreta, la casa de blanc fou l'antic Hospital de la *Verge Maria dels Pobres* i més tard, l'antiga *Escuela de Niñas* (1866) i al costat la *Capella de Sant Maure*.

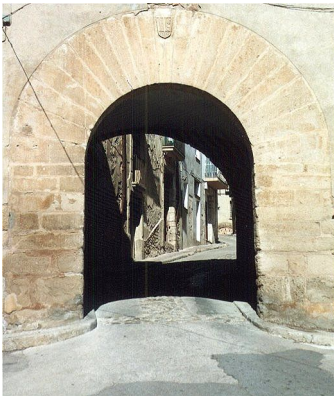

Fig. 5. *Portal d'en Romanyà* al començament del "pujada" amb l'escut del Reial Monestir de Pedralbes (1559).

Junt al *Portal d'en Romanyà* s'enfila un carreró que puja fins a l'antiga muralla i que es comunica amb el *Mercadal* pel carreró del *Bon Aire*. En el *Capbreu* de 1555 s'anomena *Carrer de les Comes*. Al segle XVI, aquest carreró s'anomenà indistintament *Carré de la Font* o *Carré de la Font Comuna* (aquesta nomenclatura pren l'origen de la *Font Comunal*, que en el *Capbreu* de 1891 s'anomena *La Mara de l'Aigua*, situada extramurs, actualment és una petita font al costat del camp de futbol); *Carrer del Joch de la Pilota* i *Carreró de la Pilota* al segle XVII (*Capbreu* de 1691), *Carrer del Joch de les Bitlles* als segles XVII i XVIII (hi va estar situat durant molt de temps el popular joc de les bitlles); *Corraló de les Eres d'en Font*; *Carreró d'en Romanyà*; *Carreró d'en Freixa*; *Calle García Morato*.

En la històrica *Concòrdia* de l'any 1607, entre l'abadessa Sor Beatriz de Montcada del Reial Monestir de Pedralbes i el rector Mossèn Joan Matoses i el Batlle Baronial l'honorable Pau Matoses de la vila de Santa Maria de Piera per aconseguir més independència municipal, hi tenim constància que un dels jurats d'aquest acord fou Salvador Golart, qui donà el nom al portal abans expressat.

Davant la *Placeta del Costell* hi trobem la *Casa de les Voltes*, una construcció medieval, que la primera documentació de la seva existència és de l'any 1583. De fet, en el *Capbreu* de 1555 se'n registren set de velles cases amb *arcades* o *voltes* amb finestrals romànics i gòtics. Al *Raval Inferior* hi havia les cases de Francesc Soldevila, sastre, ubicada entre l'actual *Plaça de la Sardana* i la *Riera*; la d'Andreu Ferriol, teixidor de llana, a prop de la *Riera*, i la de Joan Pau Texidor, notari, jurat i personatge important per a la família Mora com veurem al llarg d'aquest relat.⁽²⁾

Per sota la *Casa de les Voltes* hi passava el *Carrer Major* (Capbreu de 1691) o *Carrer del Camí Reial*, *Carrer del Mercadal* o *Carrer del Raval Superior* (a partir de 1759) i, possiblement, s'hi devien col·locar alguns del venedors del mercat del dijous que se celebrava a la vila. És una mostra de la relativa prosperitat del Cinc-cents, quan a Piera es van endegar algunes obres noves, i aquesta n'és una de les més destacades.⁽³⁾

Fig. 6. La *Casa de les Voltes* possible propietat de la família Orpí del Pou vista des de la *Placeta del Costell* i final de la "pujada" on comença el *Carrer del Mercadal*.

Es suposa que on està situada la *Casa de les Voltes* fos propietat de la família *Orpí del Pou* (família *Orpí de la Creu*, segons Andrés de Palma de Mallorca^(*)). La família no era gaire diferent de les mitjanes de Piera, disposava d'aquesta casa al Mercadal, possiblement aquella on hi ha col·locada la placa que avui el recorda o una altra de propera, que dóna actualment el nom a l'antiga *Placeta del Costell*.

Joan Orpí, pare, tingué tres fills (Joan, Francesc, *paraire*, i Jaume) i dues filles (Maria Anna i Joana). Els Orpí del Pou van passar a la història i no només a la catalana i l'espanyola, sinó també a l'americana, a través de Joan Orpí, fill, que fou colonitzador de nous dominis a Veneçuela per a la Corona d'Espanya, fundà la

Fig. 7. La *Casa de les Voltes* als anys 60 on una colla de caramellaires celebren la Festa Pasqual i canten caramelles.

la Nova Barcelona i la Nova Tarragona^(**). Joan Orpí no deixà darrere seu ni hisenda pròpia ni família, ja que mai es va casar. Aquests dos fets proven la seva desvinculació familiar i el seu desarrelament. Era un aventurer, un home que actuà seguint una línia exclusivament personal i absolutament inusual pels catalans del seu temps. El seu germà, Jaume, durant la *Guerra dels Segadors* fou partidari filipista, fent d'espia per a Felip IV. Posteriorment fugí a Castella amb la intenció de recuperar l'herència del seu germà i demanà el títol de governador de la Nova Barcelona.

Fig. 8. Mapa de la Nova Barcelona o Barcelona veneçolana, fundada per Joan Orpí l'any 1634.

(*) Vila, Pau. *Joan Orpí, l'home de la Nova Catalunya*, Ediciones Ariel, S/A, Esplugues de Llobregat, (Barcelona), 1967, pàgs. 24-25. *Orpí de la Creu* és una denominació errònia de la família propietària del *Casa de les Voltes*.

(**) Vila, Pau. *Joan Orpí, l'home de la Nova Catalunya*, Ediciones Ariel, S/A, Esplugues de Llobregat, (Barcelona), 1967, pàg. 16-17.

1 Família Mora-Busquets

La nostra història comença als albors del segle XVII en un llogaret de Catalunya anomenat *Villa Beata Maria Apiaria*, baronia del Bisbat de Barcelona i depenent del Reial Monestir de clarisses de Pedralbes (1326). **Francisco Mora**, pagès d'aquesta vila, i la seva esposa **Maria Anna Busquets** de Sant Quintí són la primera generació coneguda, que té relació amb l'actual casa de la plaça de Joan Orpí, núm. 1. De fet, no en tenim constància documental de que aquest matrimoni visqués a la *Caseta del Costell*, però si sabem que són els ascendents de la família Mora, que visqueren en aquesta casa des de 1715, segons els documents originals consultats. El pare de **Maria Anna** fou Quintí Busquets, pagès de Sant Quintí. Del matrimoni nasqué un baró: Jacintho.

Superats els mals anys de la primera dècada del segle XVII, el poble semblava tornar a aquella tímida però constant prosperitat anterior. El *censal* és la forma més habitual de préstec i les *cartes de gràcia* sovintegen. Les economies pageses estan cada cop més marcades per aquesta nova realitat. El recurs del crèdit era gaire bé obligat, calia recórrer al mercat per vendre-hi els productes de la terra amb la intenció d'obtenir els diners per tornar-lo. Els nostres protagonistes se'n van sortir prou bé, però van viure la situació més compromesa de la política de Catalunya durant uns anys de revoltes i forces tensions socials i polítiques en defensa dels seus drets. Tot seguit en fem un repàs, perquè és important descriure el passat històric per entendre millor el desenvolupament del nostre poble.

Extinció de la dinastia catalana i distanciament de la monarquia (s. XV-XVII)

Sota el regnat dels Reis Catòlics, que acumularen les corones de Castella i Catalunya-Aragó, s'afirmà el domini de Castella. Ferran II el Catòlic (1479-1516) introduí a Catalunya institucions castellanques (tribunal de la Inquisició), homes de govern i àdhuc tropes castellanques. La decadència de Barcelona i de les seves institucions hi donaven peu.

Amb la successió de Ferran II el Catòlic pel seu nét Carles I (1516-1556), el primer monarca de la Casa d'Habsburg o d'Àustria, s'accentuà la dependència i l'aïllament de Catalunya respecte a Castella, tot i que el seu successor Felip II (1556-1598) no dubtà a encomanar a militars catalans la gran expedició contra els turcs: Lluís de Requesens fou el veritable cabdill vencedor de la batalla de Lepant (1571). Joan d'Àustria, encara menor d'edat, era sols la figura honorífica posada al capdavant de l'armada.

Amb la instauració de la dinastia dels Àustria, la reialesa s'havia anat distanciant encara més dels interessos de la població. Aquest allunyament s'expressava en la introducció de la figura del virrei a Catalunya, com a enviat i representant del monarca. Aquesta delegació de poders plantejava friccions amb la Generalitat en uns moments en què, d'altra banda, a Catalunya mateix, la màxima institució catalana era vista a voltes com un poder oligàrquic que controlava les finances no sempre en benefici dels ciutadans. La mateixa qüestió financera creà tensions amb la corona durant el regnat de Felip III (1598-1621) a causa de les contribucions que es feien pagar a Catalunya en profit dels interessos de la corona i que havien de ser recaptades precisament per la Generalitat. Aquesta situació augmentà els recels de Catalunya i abonà els enfrontaments que sota Felip IV (1621-1665) es convertiren en guerra oberta.

Fou sota Felip IV, quan les institucions de Catalunya, es trobaren més amenaçades. La minoria d'edat del rei féu del comte d'Olivares l'inspirador d'una política centralitzadora a tot preu quan aconsellava al rei de sotmetre tots els regnes d'Espanya "a l'estil i les lleis de Castella". La Guerra dels Trenta Anys (1618-1648), en la qual Castella s'alineà amb Àustria contra França, ocasionà tota una sèrie d'exigències del rei i del seu conseller Olivares respecte als catalans: que col·laboressin

amb diners i amb homes en una guerra que en res no afectava Catalunya. Les Constitucions de Catalunya, que el mateix rei havia jurat, garantien el dret dels catalans a fer-ho lliurement, mai per imposició. La Generalitat es va veure sotmesa a tota mena de pressions en la persona del seu President, Pau Claris, i del representant del braç militar, Francesc de Tamarit, que fou empresonat.

D'altra banda, la presidència a Catalunya de tropes reials castellanes llançades als pitjors excessos de llibertinatge i espoliació en terra catalana (tropes destinades a la defensa del Rosselló contra les pretensions territorials franceses), provocà primer la indignació de la població, després l'alçament. El 7 de juny de 1640, festa del Corpus, tenia lloc l'entrada dels segadors a Barcelona, contra els *reialistes*. És el Corpus de Sang, que provocarà la invasió castellana preparada ja pel comte d'Olivares.

La Generalitat, presidida per Pau Claris, cridà a la resistència i envià els seus ambaixadors al rei de França, Lluís XIII, per sol·licitar ajuda davant la invasió del rei d'Espanya. El rei, per boca de Richelieu, prometé una ajuda insuficient i oferí la creació d'una república catalana. El 26 de gener de 1641 es lliurà la batalla de Montjuïc contra l'exèrcit de Felip IV, el qual fou derrotat i es veié forçat a retirar-se. Un mes més tard moria el President Pau Claris, qualificat pel Dietari de la Generalitat com un "gran restaurador de la nostra pàtria i mare Catalunya, defensor i llibertador de la pàtria".

La destitució del comte d'Olivares, la presència de la fam i de la pesta i la promesa de Felip IV de respectar les institucions catalanes van posar fi a la guerra (1652). Però no era la pau total. Encara que la Guerra dels Trenta Anys s'havia clos amb el Tractat de Westfàlia de 1648, pel qual Espanya perdia dominis al centre d'Europa, continuava la guerra entre França i Castella, en què Catalunya era afectada en els seus territoris del nord dels Pirineus. Quan l'any 1659 Lluís XIV i Felip IV signen la Pau dels Pirineus, Catalunya és mutilada en cedir Felip IV a França part del territori català (Rosselló, Capcir, Conflent, Vallespir i part de la Cerdanya), transgredint les Constitucions de Catalunya.

La revolta dels Segadors i la guerra de separació de Castella no va suposar cap canvi en la vida del poble. Pel que sembla els pierencs no es van sentir ni poc ni molt vinculats als moviments revolucionaris del país, que ni tan sols apareixen a la documentació municipal. Cap esment al trencament amb Felip IV o a l'aliança amb França. Aquesta realitat no variarà en els dotze anys de guerra que segueixen i obliga els historiadors a fer una reflexió sobre la "popularitat" de l'alçament català. Piera, tot i les pressions econòmiques a que estaven sotmesos, s'havia lliurat de l'allotjament de tropes que provocà l'alçament a la Selva. Tampoc la detenció de Tamarit i els fets de Barcelona van tenir ressò entre la població. De fet, Piera era una vila baronial que no participava ni en la Generalitat ni en les Corts i, per tant, tenia poca vinculació amb el cos polític del país. Fora dels protagonistes de la vida política, la resta de Catalunya seguí les ordres d'aquells que manaven en el cantó on havien quedat. Però no es pot confondre això amb el "reialisme" que detecta Pau Vila a Piera basant-se en el seu desig frustrat de deixar de ser població baronial, per la suposada influència del bisbe Pau Duran, fill d'Esparreguera i per l'actuació de Jaume Orpí (germà de Joan Orpí, el personatge que dona nom a l'antiga *Placeta del Costell*). La presència a les Corts de Pau Claris del també pierenc Lluís de València que, a més, seria oïdor de la Generalitat el 1650 podria fer pensar ben bé el contrari.⁽⁴⁾

Segurament Francisco Mora i la seva esposa Maria Anna Busquets iniciaren l'aventura de la vida plegats en el moment que ja està instaurada la dinastia dels Àustria entre el regnat de Felip III (1598-1621) i Felip IV (1621-1665). La reialesa espanyola s'anava distanciant cada cop més dels interessos de la població i aquest

allunyament s'expressà amb la introducció de la figura del virrei a Catalunya, com a enviat i representant del monarca. Aquesta delegació de poders plantejava friccions amb la Generalitat en uns moments en què, d'altra banda, a Catalunya mateix, la màxima institució catalana era vista a voltes com un poder oligàrquic que controlava les finances no sempre en benefici dels ciutadans. La mateixa qüestió financera creà tensions amb la corona a causa de les contribucions que es feien pagar a Catalunya en profit dels interessos de la corona i que havien de ser recaptades precisament per la Generalitat. Aquesta situació augmentà els recels de Catalunya i abonà els enfrontaments que sota Felip IV (1621-1665) es convertiren en guerra oberta.

2 Família Mora-Texidor

Com hem expressat abans del matrimoni entre Francisco Mora i Maria Anna Busquets neix en Jacintho durant el regnat de Felip IV, una època de força tensions i revoltes. **Jacintho Mora i Busquets**, paraire (en els documents originals: *paraïre*) de la vila de Santa Maria de Piera, i **Maria Texidor**⁽⁵⁾, filla de Joan Pau Texidor,

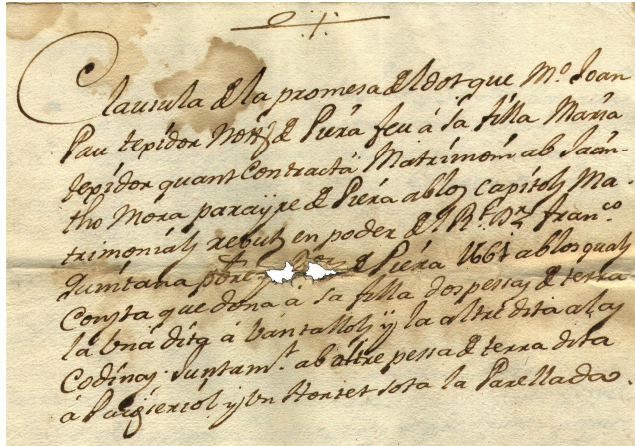

Fig. 9. Clàusula de la promesa de dot que Joan Pau Texidor féu a la seva filla Maria Texidor el 15 de febrer de 1661.

jurat i notari (en els documents originals: *mossèn*⁽⁶⁾) de la vila de Santa Maria de Piera, feren Capítols Matrimonials el 15 de febrer de 1661, els signa Francisco Quintana, notari. En el moment de la promesa de dot, els pares de Jacintho són difunts, igualment, que la mare de Maria, Paula. De fet, van gaudir d'una vida poc tranquil·la, les restriccions econòmiques, les guerres i les malalties, que es patien a Catalunya, també van arribar a afectar Piera com a la resta del país. Cal recordar la pesta de 1651-1653, que va suposar un devessall sobre la

població i una interrupció en els intercanvis de productes, atès que una epidèmia sempre era previnguda de la mateixa manera: tancament de muralles i limitació de contactes amb l'exterior. Del matrimoni nasqueren dos barons: Pau i Josep.

Eren uns pierencs gens il·lustrats, no sabien llegir ni escriure cap dels dos, i sense contactes massa sovint extramurs les possibilitats d'augmentar la seva cultura eren quasi nul·les.

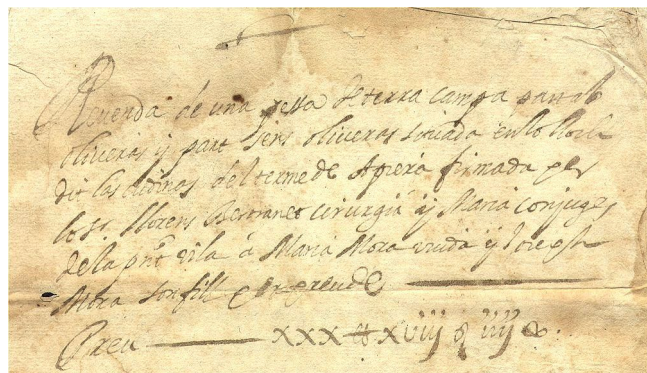

Fig. 10. Escriptura de "revenda" entre Llorens Bertranet (cirurgià) i Maria Soler, cònjuges, i Maria Texidor (vídua de Jacintho Mora) i Joseph Mora, son fill, el 2 de gener de 1696.

Segons es desprèn d'una escriptura de "revenda", que Llorens Bertranet (cirurgià) i Maria Soler, cònjuges, venen a Maria Texidor (vídua de Jacintho Mora) i Joseph Mora, son fill, "de una pessa de terra camp a part ab oliveras y a part sens oliveras situada en lo lloch dit las Cudinas del terme de Apiaria", per trenta lliures divuit sous i quatre diners, el 2 de gener de 1696, en Jacintho Mora va morir relativament jove. També hi consta el nom del reverend prevere Joan Romanyà (en

el document original: *Joannis Romanyà*), com a propietari d'una part lindant amb la finca venuda. En d'altres documents originals consultats de la *Caseta del Costell* hi trobem també el nom de Josep Romanyà (propietari del *Portal d'en Romanyà*) i, per això, podríem pensar que Joan Romanyà fos un germà seu.

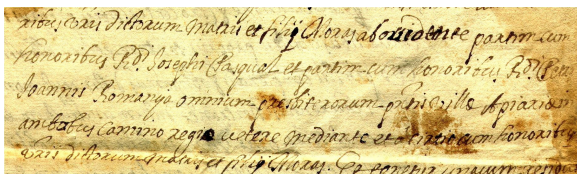

Fig. 11. Detall d'un document del notari Hieronýmum Sastre et Rovira del 2 de gener de 1696 on s'hi pot llegir el nom de Joan Romanyà (Joannis Romanyá) de la villa Beata Maria Apiaria.

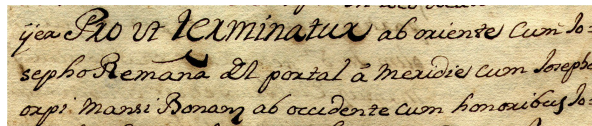

Fig. 12. Detall d'un document del notari Hieronýmum Sastre et Rovira del 12 de juny de 1692 on s'hi pot llegir el nom de Josep Romanyà (Josepho Remaná) de la villa Beata Maria Apiaria.

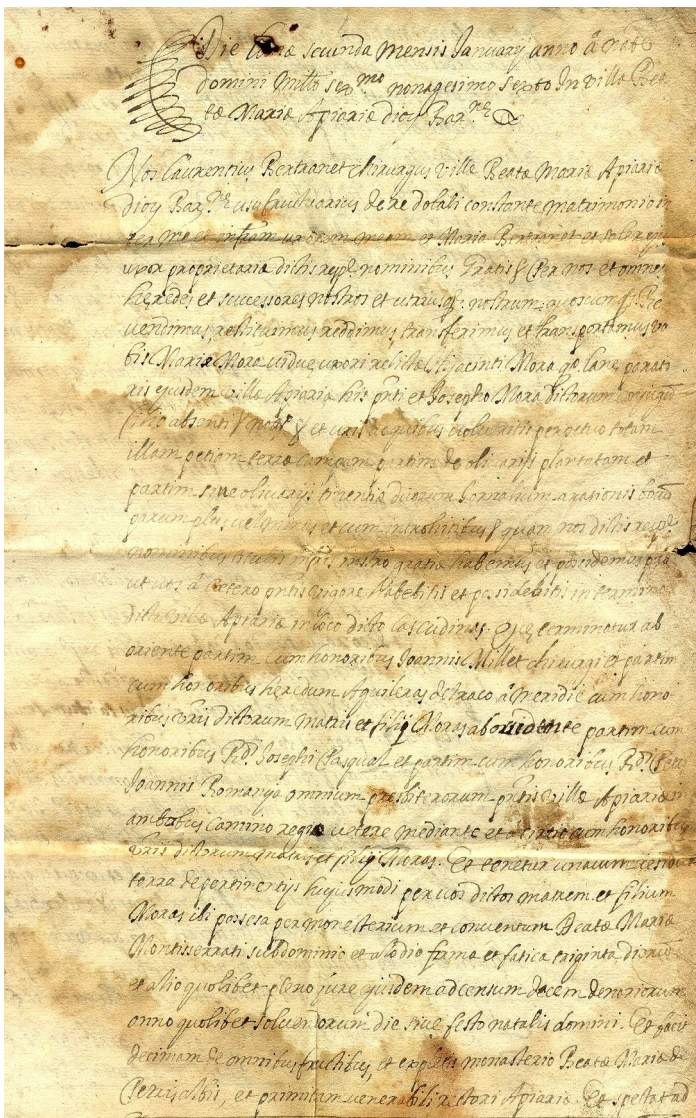

Fig. 13. Escripura de "revenda" (1696) on hi surt el nom del prevere Joan Romanyà (Joannis Romanyá) de la vila de Piera.

Pel que fa a la situació del poble, no es produïren grans canvis i Piera continuà essent una vila ubicada en el camí reial, de la qual els viatgers continuaven destacant l'aspecte feréstec que tenia la zona. Però al llarg del segle XVII, el paisatge s'anirà transformant per la manipulació de la vinya fins arribar a dominar el paisatge pierenc.

El sogre de Jacintho Mora, Joan Pau Texidor, fou un personatge important de l'època tant a Piera com a Catalunya. Vivia en una casa d'arcades o voltes al *Raval Inferior* de Piera. El següent episodi extret del llibre *Història de Piera* (1999) ho confirma: "Després de la batalla de Montjuïc del 26 de gener de 1641, quan les tropes francocatalanes van vèncer a les de Felip IV, la possibilitat d'una fi curta del conflicte es va esvaïr i es va entrar en una llarga guerra on els catalans, ara nous vassalls de Lluís XIII de França, serien carn de canó i moneda de canvi en el teatre europeu de la Guerra dels Trenta Anys i la lluita entre França i la Monarquia

hispànica per l'hegemonia europea. És clar que tot això resultava aliè i segurament incompreensible per als pierencs. Per a ells es tractava, en paraules de Joan Pau Texidor, de *fer resistencia al enemich y com sia cossa comuna defensar a nostra patria*. En aquest sentit, no es van regatejar esforços. El 1641 es va formar una companyia de 70 homes encapçalada per l'anomenat Texidor. Companyia que renovaria els seus efectius cada quadre mesos i que es va moure per la zona de *Collsacabra*."⁽⁷⁾

La família Texidor o Teixidor des de l'inici del segle XVI ha estat una de les més influents del terme de la vila de Piera. L'11 de març de 1503 Joan Texidor, notari, compra la *Notaria i Escrivania de Piera* propietat de Francesc Marcer, Antoni Marcer, Maria Santacana, esposa de Joan Santacana i un altre Antoni Marcer, germans. Aquesta *Notaria* estava antigament en el *Raval Inferior*, segons es llegeix en el Capbreu de 1691, però, posteriorment, s'ubicà a la *Plaça Major* (segles XVIII i XIX) en la Casa pròpia del Reial Monestir de Pedralbes, anomenada també *Casal*, junt la *Casa del Delme* i del *Celler*, entre els carrerons del *Bon Aire* i de l'*Abadessa*, on es trobava la desapareguda capella de la *Concepció*.⁽⁸⁾

El 30 de desembre de 1530 Joan Texidor va fer hereu universal de tots els seus bens, especialment la *Notaria i Escrivania de Piera*, al seu net Joan Texidor, també notari, el qual la va deixar al morir al seu fill Pere Texidor, negociant de Piera.⁽⁹⁾

El 4 de setembre de 1605, regentava la *Notaria i Escrivania de Piera*, propietat de Pere Texidor, Pere Cruell, notari, que va vendre amb *carta de gràcia* aquesta *Notaria* al reverend Joan Matosas, rector de Piera. El 12 de març de 1615, mentre la *Notaria i Escrivania de Piera* estava en poder del Dr. Lluís Arquer, notari i burgès de Vilafranca del Penedès, els hereus i successors del reverend Joan Matosas, rector de Piera, van vendre amb *carta de gràcia* aquesta *Notaria* a Pere Esteve, notari de Piera.

Però el 28 de juliol de 1623 els tutors i curadors de Joan Pau Texidor, fill i hereu del difunt Pere Texidor, negociant de Piera, extingiren la venda amb *carta de gràcia* feta pel esmentat Texidor a favor del rector de Piera, reverend Joan Matosas. A Joan Pau Texidor succeí la seva filla Isabel, esposa de Gabriel Mas, notari de Piera, al celebrar els seus Capítols Matrimonials.

Després de tants anys, que la família Texidor va tenir la propietat de la *Notaria i Escrivania de Piera*, Isabel (Mas) i Texidor la ven en públic *encant* a favor de Joseph Mora i Pons de Cabrera.

El 22 d'octubre de 1677 Pau Flor va fer acte de reconeixement d'aquesta *Notaria* a favor de Tomás Sabater de Vallbona, el qual la restituí a l'Abadessa i Convent del Reial Monestir de Pedralbes. A partir del 30 de març de 1704 l'Abadessa i Convent del Reial Monestir de Pedralbes establí la *Notaria i Escrivania de Piera* al notari de Piera Jeroni Sastre i Rovira i a la seva esposa Teresa (Sastre) i Pasqual per a ells, respectivament, i pels seus fills i filles, amb la condició que els nois fossin notaris i les noies, casades amb notari, i no d'una altra manera. El fill d'aquesta matrimoni Jeroni Sastre i Pasqual va mantenir la *Notaria* fins a la seva mort. Al morir sense descendència masculina i com que cap de les seves filles es van casar amb notari finalitzaren, d'aquesta manera, les seves funcions a la *Notaria i Escrivania de Piera*. Així, doncs, el 9 de febrer de 1741 torna la propietat de la *Notaria* al Reial Monestir de Pedralbes, i en pren possessió el notari de Barcelona Ignasi Vidal.

A finals del segle XVII, "la situació de les finances municipals just en uns anys d'expansió econòmica de Catalunya, dona a entendre que Piera entra en una era de clara decadència en relació a les viles veïnes i el conjunt del país. La puixant Piera medieval portava el camí de convertir-se en una discreta vila agrària de l'interior. Guerres, endeutament, pressió fiscal, falta de mercats per a una economia

artesana de creixent autoconsum sotmesa a l'augment de la competència de nuclis com Igualada, el canvi de les vies de comunicació... la combinació resultava un repte excessiu per a un municipi que havia patit una forta erosió dels seus fonaments a llarg del segle XVII.”⁽¹⁰⁾

Malgrat tot, com hem expressat abans, d'aquest matrimoni neixen dos fills barons, que al primogènit li posen el nom de Pau, segurament per la influència de l'avi Joan Pau Texidor i pot ser també per considerar-ho un bon auguri, encara que més endavant veurem que no, i al segon, Josep. En aquesta època començava la gestació de la pèrdua de les llibertats de Catalunya, que tan havien costat d'aconseguir.

Durant el segle XVII, Francisco Mora i la seva esposa Maria Anna Busquets i Jacintho Mora i la seva esposa Maria Texidor respectivament, sofriren les conseqüències de la Guerra dels Trenta Anys en la que Catalunya perdia el territori més septentrional.

Aquest segle, però, és ric en proclamacions de patrons, troballes de relíquies i solemnització de processons i festes. La guerra i la pesta de mitjan de segle havien propiciat aquest ambient religiós del qual trobem mostres arreu del Principat. És en aquest context d'invocació al poder diví a través dels advocats del cel a la recerca de protecció contra la desgràcia que cal ubicar el fet més transcendent de la vida religiosa de la vila de Piera: el vot de poble al Sant Crist l'any 1688. Els fonaments de la devoció popular pel Sant Crist es basen en dos elements: la llegenda sobre la seva trobada i la figura avui destruïda, del Crist en la creu (si voleu saber més sobre aquest apassionat relat, consulteu el llibre *Història de Piera* (1999)).⁽¹¹⁾

“La pèrdua de la guerra de separació de Castella i el retorn a l'obediència de Felip IV va fer retornar també velles situacions: l'abadessa de Pedralbes tornava a donar ordres a la vila, i l'octubre de 1652 va ordenar als jurats que anessin a retre homenatge a Joan d'Àustria, el fill il·legítim del rei que estava a punt de rebre la capitulació de Barcelona. Isidre Batlle, Felicià Romagosa i l'antic capità del batalló Joan Pau Texidor van anar al seu campament a fer-ho.”⁽¹²⁾

Catalunya en el context de la política europea del s. XVIII: la Guerra de Successió (1702-1714)

Si durant el segle XVII Catalunya sofrí les conseqüències de la Guerra dels Trenta Anys amb la pèrdua del seu territori més septentrional, en el segle XVIII Catalunya perdria les seves institucions polítiques a causa d'un conflicte de successió dinàstica al tron de Castella i de Catalunya-Aragó i que es convertí en una guerra de caràcter internacional. Per a alguns països europeus la successió al tron d'Espanya podia modificar l'equilibri de poders a Europa. Per a Catalunya la successió era decisiva per a la conservació dels seus drets i llibertats.

Felip IV i el seu successor Carles II (1665-1700) foren els darrers monarques de la dinastia austríaca dels Habsburg. Aquest darrer, mort sense descendència, havia suavitzat les tensions amb Catalunya, de manera que no és estrany que, en plantejar-se la qüestió successòria, els catalans es malfiessin de l'absolutisme de la dinastia francesa i s'inclinessin per l'austríaca.

Ja abans de la mort de Carles II, l'any 1700, la diplomàcia francesa desplegà totes les seves arts per aconseguir del rei la designació del duc Felip d'Anjou, nét de Lluís XIV, com a successor del tron d'Espanya. Les pressions sobre el rei en el seu llit de mort decidiren la designació del pretendent francès en detriment de l'arxiduc Carles d'Àustria, nebot de la reina d'Espanya (Mariana de

Neuburg), i fill de l'emperador austríac Leopold I. Carles gaudia del suport dels catalans, d'Anglaterra, d'Holanda, d'alguns estats alemanys i després de Portugal i Savoia, coalitzats en la Gran Aliança contra el rei de França Lluís XIV i contra el duc Felip d'Anjou, el nou rei d'Espanya Felip V. Cal observar que ni la Generalitat ni la totalitat dels catalans havien refusat el primer rei Borbó, Felip V, fins que les seves llibertats s'havien vist amenaçades malgrat que el rei hagués jurat respectar-les a les primeres Corts celebrades a Barcelona l'any 1701.

J. Oliveras Llopart (1946) expressa en el seu llibre *El castillo de Piera y los palacios de Barcelona*: "Tenim dades curioses de l'estada de Felip V a Barcelona, que arribà el 30 de setembre de 1701, procedent de Madrid via Saragossa i Lleida, de on havia sortit al finalitzar les festes de la proclamació i coronació. El dia 1 d'octubre de 1701 Felip V assistia a la missa a l'església de Santa Maria del Mar a on passà des de la galeria del seu Palau. El Rei organitzà a Barcelona l'embarcament de forces cap a Nàpols on els austríacs promovien revoltes. El dia 2 d'octubre del mateix any a la plaça de Sant Francesc davant del convent (avui plaça Medinaceli) i a la Catedral, el monarca va prestar el jurament tradicional de conservar els furs i llibertats de Catalunya, rebent a canvi l'obediència dels seus súbdits."⁽¹³⁾

Ja l'any 1700 es congruïa a Europa la guerra oberta contra les possessions espanyoles a Europa i contra l'eix Madrid-París: Holanda, amb ajut anglès, concentrava tropes a l'entorn de Flandes; Àustria ho feia al Milanesat. La Gran Aliança trobà en els catalans partidaris de l'arxiduc Carles d'Àustria uns bons aliats contra Felip V, mentre que els estats alemanys es dividien entre tots dos blocs. La guerra oberta esclatà el mes de maig de 1702. Les primeres confrontacions en territori ibèric es produïren a les costes de Cadis i de Vigo per part de la marina anglo-holandesa.

A Catalunya s'accentuava l'oposició a Felip V a causa de les contínues vexacions del rei i del seu virrei, Fernández de Velasco, enfrontat també amb la Generalitat, que defensava les Constitucions de Catalunya. Aquests fets i les notícies sobre les actuacions de la Gran Aliança feren esclatar l'alçament a Catalunya a mitjan 1705. Dos enviats catalans signaren el mes de juny el conegut Pacte de Gènova amb els representants de la reina Anna d'Anglaterra, a favor de l'arxiduc Carles d'Àustria. A canvi, la corona anglesa garantia el respecte de les llibertats i Constitucions de Catalunya, fos quin fos el resultat de la confrontació bèl·lica. Catalunya no feia una guerra dinàstica, sinó en defensa dels seus drets i llibertats. Al final de 1705 l'arxiduc Carles d'Àustria entrava triomfant a Barcelona com a rei Carles III. Tot seguit es reunien les Corts catalanes per ell convocades i jurà respectar les Constitucions dels catalans: les darreres en la història de la corona catalano-aragonesa.

A l'escenari europeu tot feia creure en una victòria aliada contra l'absolutisme de França i Espanya: el 1706 Felip V havia assetjat Barcelona, però la resistència catalana fou eficaç i el rei va haver de fugir fracassat cap a França. Però poc després arribà a dominar territoris importants de la Confederació catalano-aragonesa: València (1707) i Aragó (1708). El 1708, Lluís XIV, derrotat a diversos fronts, demanà la pau. Les exigències dels aliats trencaren les negociacions en no acceptar el rei francès haver d'exigir al seu nét Felip V la renúncia al tron d'Espanya. La guerra continuava.

Un fet inesperat canvià el curs dels esdeveniments: l'abril de 1711 moria l'emperador austríac Josep I. El seu germà, l'arxiduc Carles, heretava la corona i sortia de Barcelona cap a Viena. Davant el perill de la reconstitució d'un gran imperi europeu, més temible que l'aliança franco-espanyola si finalment el tron d'Espanya queia en mans austríaques, les potències aliades no austríaques decidiren negociar la pau amb Lluís XIV i reconèixer Felip V. Tot seguit s'iniciaren les negociacions que es clourien amb el Tractat d'Utrecht de 1713.

Catalunya era abandonada a la seva sort malgrat les promeses del nou emperador austríac Carles i de la corona anglesa. Aquell havia proposat a Anglaterra la constitució de Catalunya en república. Però Anglaterra sabia que això implicava mantenir una guerra que ja no li interessava i s'acontentà a insistir a Madrid, per boca del seu ambaixador lord Lexington, en la necessitat de la conservació de les llibertats catalanes, perquè els països de la corona catalano-aragonesa "podien fer una considerable figura en el món organitzant-se ells mateixos en commonwealth".

3 Família Mora-Pagès

Els primers propietaris de la *Caseta del Costell*, que en tenim constància documental, foren **Pau Mora i Texidor**, pagès de la vila de Santa Maria de Piera, que fa un *Concambi de dues cases situades dins la vila de Piera* amb data 11 de

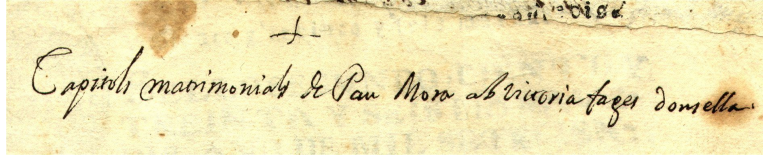
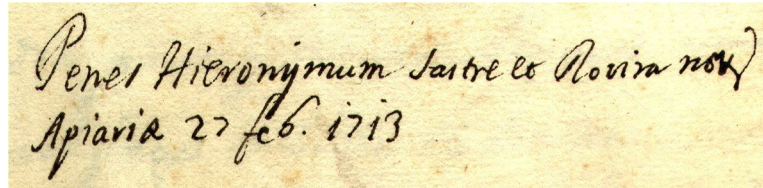

Fig. 14 i 15. Portada (fragments) de la còpia (15 de desembre de 1727) dels Capítols Matrimonials de Pau Mora i Texidor amb Victòria Pagès, signats pel notari Hieronýmum Sastre et Rovira el 27 de febrer de 1713.

març de 1715, i **Victòria Pagès**, filla de Domingo Pagès, moliner del terme de Sant Salvador de Cabrera del Bisbat de Barcelona, i de Maria Anna Mauert. Feren Capítols Matrimonials el 27 de febrer de 1713, signats per Hieronýmum Sastre et Rovira, notari. El mateix any es signava el

Tractat d'Utrecht on Europa reconeixia Felip V com a rei d'Espanya, finalitzant la Guerra de Successió. A Catalunya, però, la guerra continuà fins a l'11 de setembre de 1714. D'aquest matrimoni nasqueren tres barons: Joan, Josep i Pau.

El document, on hi figuren els Capítols Matrimonials de Pau Mora i Texidor amb Victòria Pagès, donzella, és còpia, signada el 15 de desembre de 1727, de l'original, signat el 27 de febrer de 1713, pel notari Hieronýmum Sastre et Rovira. No sabem per què es va demanar aquesta còpia. Es suposa que, degut a la nova ordenació política i administrativa, després de la guerra de 1714, Felip V hauria volgut renovar tots els documents anteriors a aquesta data i actualitzar-los dins el nou Decret de Nova Planta (1716).

En aquest document, s'hi pot llegir que els pares de Pau Mora i Texidor (Jacintho Mora i Maria Texidor) i els pares de Victòria Pagès (Domingo

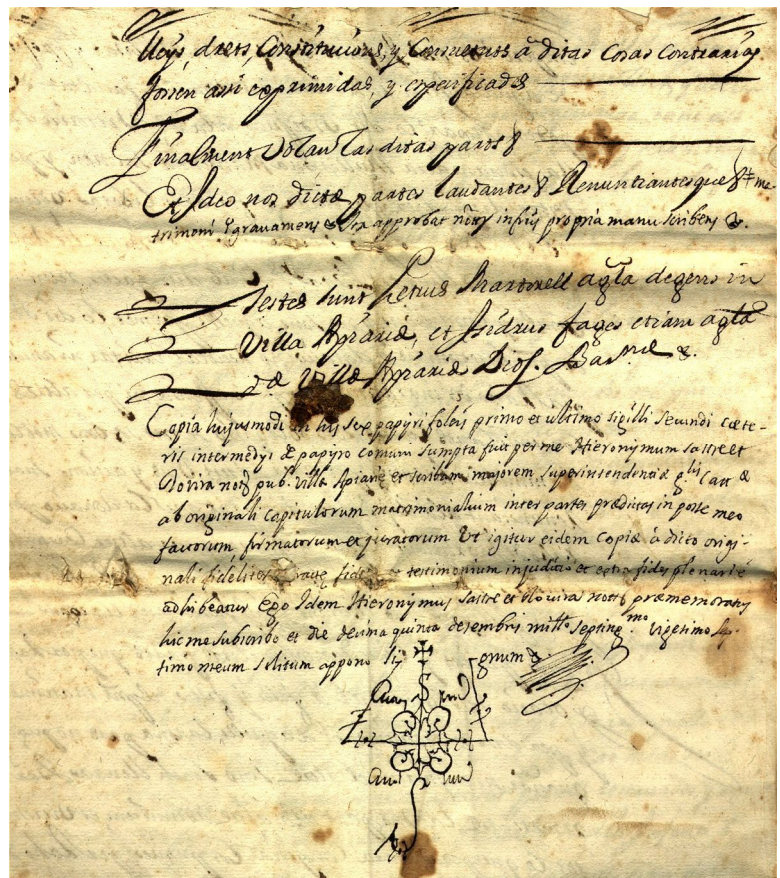

Fig. 16. Última pàgina de la còpia (15 de desembre de 1727) dels Capítols Matrimonials de Pau Mora i Texidor i Victòria Pagès, signats pel notari Hieronýmum Sastre et Rovira el 27 de febrer de 1713.

Pagès i Maria Anna Mauert) són difunts en el moment de signar els Capítols Matrimonials el 27 de febrer de 1713. Per la qual cosa, el germà de Victòria Pagès, Miquel Pagès, moliner del terme de Sant Salvador de Cabrera del Bisbat de Barcelona, és qui li dona el seu consentiment i el dels seus parents per celebrar el matrimoni civil i eclesiàstic. La dot, entre d'altres pertinences, com les dues caixes amb els panys i claus corresponents, vestits, camises, coixineres, estovalles, towallons, joies, etc., és de cent vuitanta lliures barceloneses.

En *Hieronýmum Sastre et Rovira* fou notari públic i Escrivà Major de la Superintendència de Catalunya. Posseïa una hisenda, fundada per ell, situada a la vila de Santa Maria de Piera, nomenada *Casa Sastre*, un bell edifici patriarcal esgrafiat del segle XVIII. Sobre la llinda de la porta d'entrada hom hi pot llegir la següent inscripció:

HIERONI. SASTRE ET ROVIRA. A PALS INDIGET. CASTRO TRANSLATO A
APIAR. LARE. OBTENTO POST MVNERE MAGISTRI SCRINIOR INTEND. GEN.
CATHONOVAM HIERON. SASTRE ET PASQVAL EJUS FILIO ET POSTERITATI
STRVXIT EREXIT FYNDAVIT SEDEM. AN. CHR. M.D.CCXXVIII.

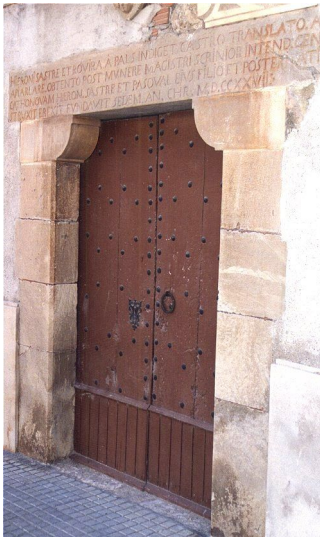

Fig. 17. Inscripció sobre la llinda de la porta d'entrada a Casa Sastre de Piera (1728).

que vol dir: *"Jeroni Sastre i Rovira, abans errant i necessitat, traslladat a Castrum Apiaria, i obtingut després el càrrec de Escrivà Major de la Superintendència General de Catalunya, al seu fill Jeroni Sastre Pasqual i a la seva posteritat, nova casa construï, erigí i fundà. Any 1728".* Aquesta làpida fou col·locada pels seus descendents dos anys després de la seva mort.⁽¹⁴⁾

L'11 de setembre de 1733 fou enterrat a la Capella de la Mare de Déu del Roser de l'Església Parroquial de Santa Maria de Piera. En la làpida del sepulcre hom hi pot llegir:

SEPULCHRUM
D. HIERONIMI SA
STRE NOT. PUBLIC.
ET SCRIBAE MAYORS.
SUPEREINTENDENTIAE
GENERLS. CATTAE.
ET SUORUM 1726

que vol dir: *"Sepulcre del Senyor Jeroni Sastre i Rovira notari Públic i Escrivà Major de la Superintendència General de Catalunya i dels seus 1726".*

"Les confraries i beneficis van tenir un paper fonamental en l'organització social de la vila. Els beneficis de Piera havien estat fundats al llarg de l'edat mitjana per particulars. La religiositat popular va anar variant al llarg dels segles moderns. La celebració del Concili de Trento, la castellanització de les altes jerarquies eclesiàstiques de Catalunya i les noves devocions del Barroc van ampliar substancialment els subjectes de devoció. La devoció a la Mare de Déu del Roser s'estén per la Catalunya rural a partir dels anys 1570. A l'edat moderna es van

fundar els dos de la Mare de Déu del Roser, l'una obra del prevere de Capellades, Antoni Valtà i l'altre de Gabriel Marquet, ambdós el 1599.”⁽¹⁵⁾

Per tant, no és d'estranyar que, el notari *Hieronýmum Sastre et Rovira*, desitgés ser enterrat a la Capella de la Mare de Déu del Roser, que ben segur ell mateix hauria col·laborat en algunes obres, fent diverses aportacions a la parròquia, tant per qüestions de devoció com d'interès en els beneficis eclesiàstics.

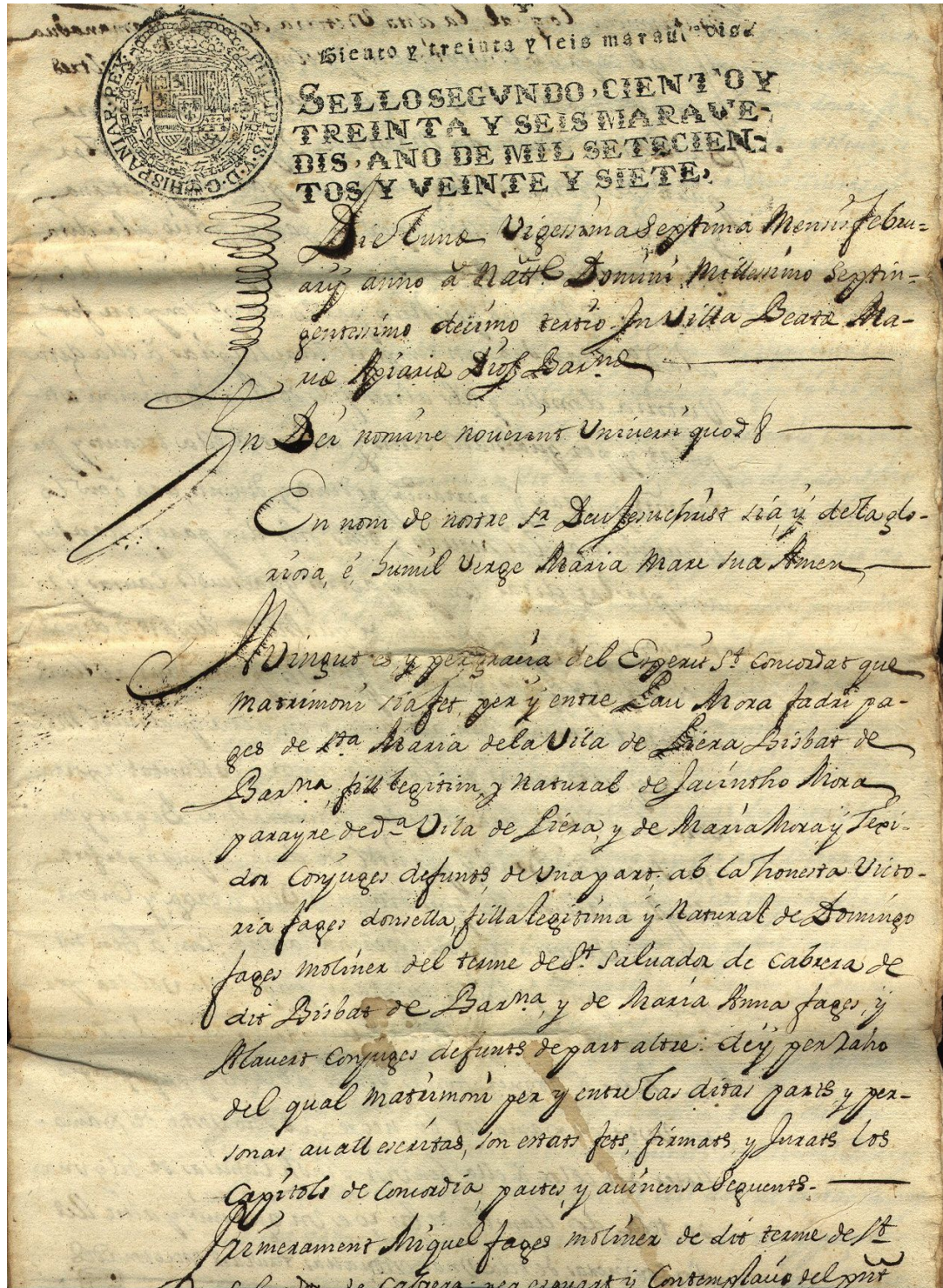

Fig. 18. Primera pàgina de la còpia (27 de febrer de 1713) dels Capítols Matrimonials de Pau Mora i Texidor i Victòria Pagès, signats pel notari Hieronýmum Sastre et Rovira el 15 de desembre de 1727.

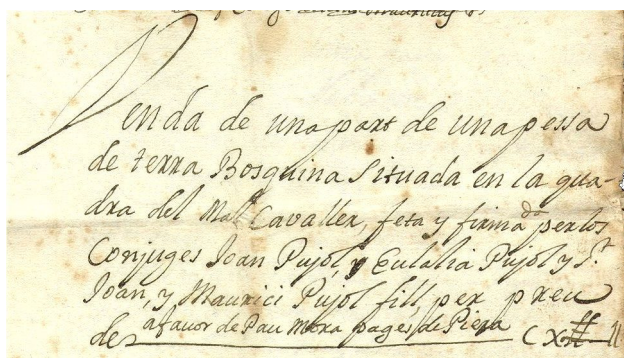

Fig. 19. Portada de l'escriptura de venda d'un tros de bosc per 110 lliures en monedes barceloneses entre la família Pujol i Pau Mora i Texidor el 15 de març de 1717.

Pau Mora i Texidor va incrementar les propietats de la hisenda de la família Mora, segons es desprèn de diverses escriptures de compra-venda que hem consultat. En una d'aquestes escriptures es pot llegir: "escriptura de venda d'una part d'una peça de terra bosquina, situada en la quadra del Mal Cavaller, parròquia de Sant Pere de Pierola, feta i firmada pels cònjuges Joan Pujol i Eulàlia Sant Joan i, son fill, Maurici Pujol, a favor de Pau Mora i Texidor, pagès de

Piera, per preu de 110 lliures en monedes barceloneses", que paga al reverend pare *Franciscus de Sunyer Cap^{tor}* del Monestir de Montserrat el 15 de març de 1717, i és signada i registrada per *Emilianus de la Cruz Cap^{tor} Gen^{lis}* del Monestir de Montserrat el 20 de març de 1725.

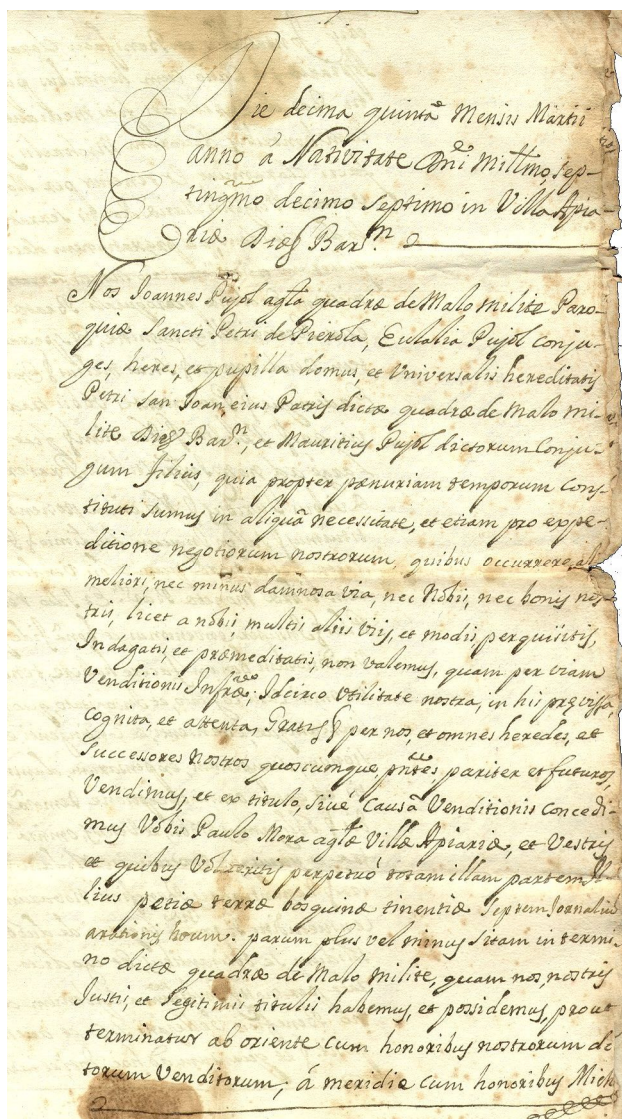

Fig. 20. Primera pàgina de l'escriptura de venda d'un tros de bosc per 110 lliures en monedes barceloneses entre la família Pujol i Pau Mora i Texidor el 15 de març de 1717.

Els sogres (Domingo Pagès i Maria Anna Mauert) de Pau Mora i Texidor van tenir una filla i dos fills: els germans de Victòria Pagès foren Miquel i Francisco. Miquel va continuar la feina del seu pare, fent de moliner a Sant Salvador de Cabrera i Francisco es va quedar a Piera a fer de pagès.

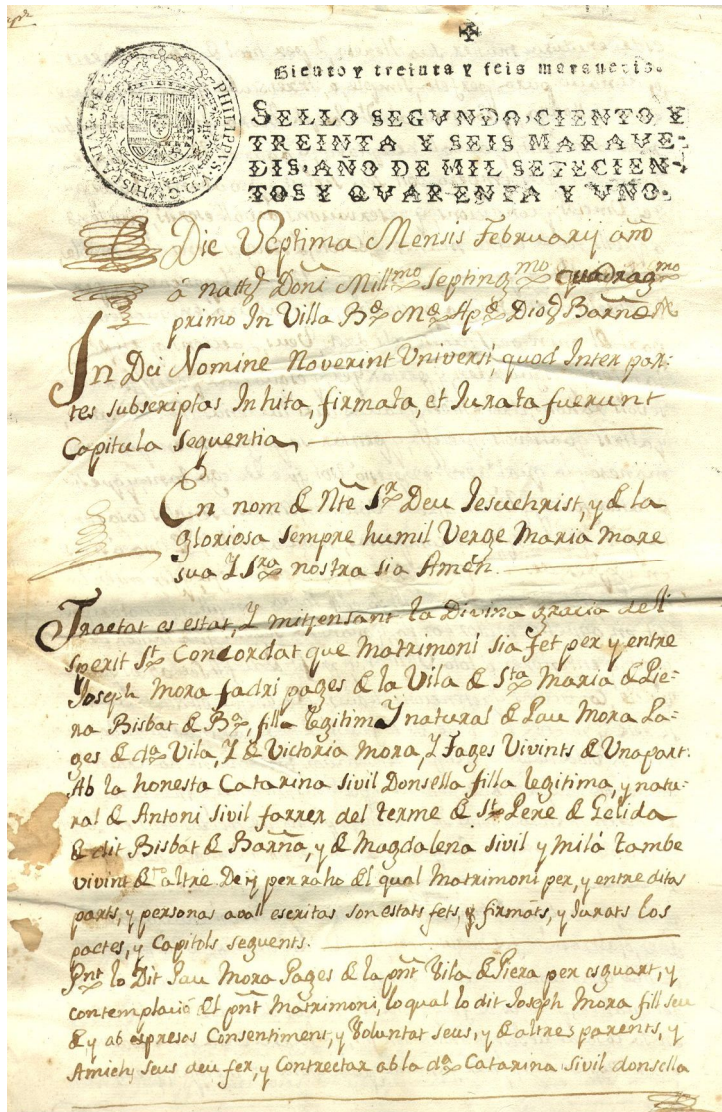

Fig. 21. Primera pàgina de la còpia dels Capítols Matrimonials (7 de febrer de 1741) de Josep Mora i Pagès i Catarina Sivit, signats pel notari Ludovicus Cases et Reguant el mes d'abril de 1741.

Josep Mora i Pagès (segon fill de Pau Mora i Texidor i Victòria Pagès), fadrí i pagès de la vila de Santa Maria de Piera del Bisbat de Barcelona, i Catarina Sivit (filla d'Antoni Sivit, ferrer del terme de Sant Pere de Gelida també del Bisbat de Barcelona, i de Magdalena Milà) feren Capítols Matrimonials el 7 de febrer de 1741, signats per Ludovicus Cases et Reguant, notari. Les dades d'aquests Capítols Matrimonials són estretes de la còpia signada pel mateix notari el mes d'abril de 1741.

Ambdues parts, l'una Pau Mora i Texidor i l'altra Antoni Sivit, pacten una dot de dues centes lliures en monedes barceloneses cadascuna de les parts entre d'altres pertinences. Aquestes dues centes lliures es pagaran: cent el dia de les esposalles i les cent restants, al cap d'un any. Entre les pertinences de la dot per part d'Antoni Sivit, Magdalena Milà i Pere Sivit (fill) hi ha dues caixes d'alba (fusta d'avet comú, nom

científic *alba*, pel seu color blanquinós, lleugera, poc resinosa i fàcil de treballar) amb els panys i claus corresponents, que hi contenen quatre vestits i la roba blanca, a més d'un matalàs nou, una flassada nova i un mantó d'"escumilla" (peça de roba molt lleugera i delicada, semblant al crespó).

El mateix any 1741 el rector Jaume Garriga (1734-1773), germà del rector de Sant Vicenç de Castellví Joan Garriga, introdueix la devoció al Sagrat Cor de Jesús a l'església parroquial i fa instal·lar les campanes primera i tercera. L'any següent, el 1742, va establir la Confraria del Sagrat Cor de Jesús i Josep Boldú, farmacèutic erudit, en fou el seu primer Administrador i l'any 1743 va renovar l'Altar Major fent col·locar la imatge de Sant Tomàs d'Aquino.

Catarina Sivit era menor de 25 anys i major de 16, quan es van redactar els Capítols Matrimonials el 7 de febrer de 1741. A més, cap dels aquí anomenats varen signar el document: no sabien escriure, ho va fer per ells Joseph Guasch i feia de testimoni en Pere Sivit (en el document original: Pera Sibiti).

Pau Mora i Texidor i la seva esposa Victòria Pagès, patirien les conseqüències de la pèrdua de les institucions polítiques de Catalunya a causa del conflicte de successió dinàstica al tron de Castella i de Catalunya-Aragó, que es convertí en una guerra de caràcter i dimensió internacionals. Per a alguns països europeus la successió al tron d'Espanya podia modificar l'equilibri de poders a Europa. Per a Catalunya la successió era decisiva per al manteniment i conservació dels seus drets i llibertats.

Del funcionament del municipi pierenc al llarg del segle XVIII en tenim poques notícies. Sabem que hi havia un metge,

l'hospital i el mestre, que donava primeres lletres i gramàtica a 60 alumnes el 1770. La funció de mestre era encarregada al sagristà de l'Església Parroquial de Piera. El rector Joan Garriga fou també mestre de Piera el 1794. Però les activitats que més ocupaven al municipi eren les de satisfer les necessitats d'aprovisionament de la vila a través dels arrendaments, que es mantenien igual que en segles anteriors. Un dels nous era l'aiguardent, pel qual s'havia de tenir aiguardent anisat i també refinat. Els arrendaments continuaven sent el major ingrés de la vila malgrat la seva irregularitat. El 1754 no es va trobar arrendador per a la carnisseria ni rebaixant el preu de 950 lliures a 700, amb la qual cosa va ser el municipi l'encarregat de gestionar-la.

Les finances municipals es veien en el segle XVIII pressionades per les noves peticions reials, permanents i basades en el manteniment de l'exèrcit que s'estava a Catalunya. Piera pagava el manteniment d'un oficial i sis soldats de cavalleria. Per a tal fi es va arbitrar un nou impost anomenat "l'octau de l'aiguardent", que requeria sobre els tres fabricants de la vila que el feien.

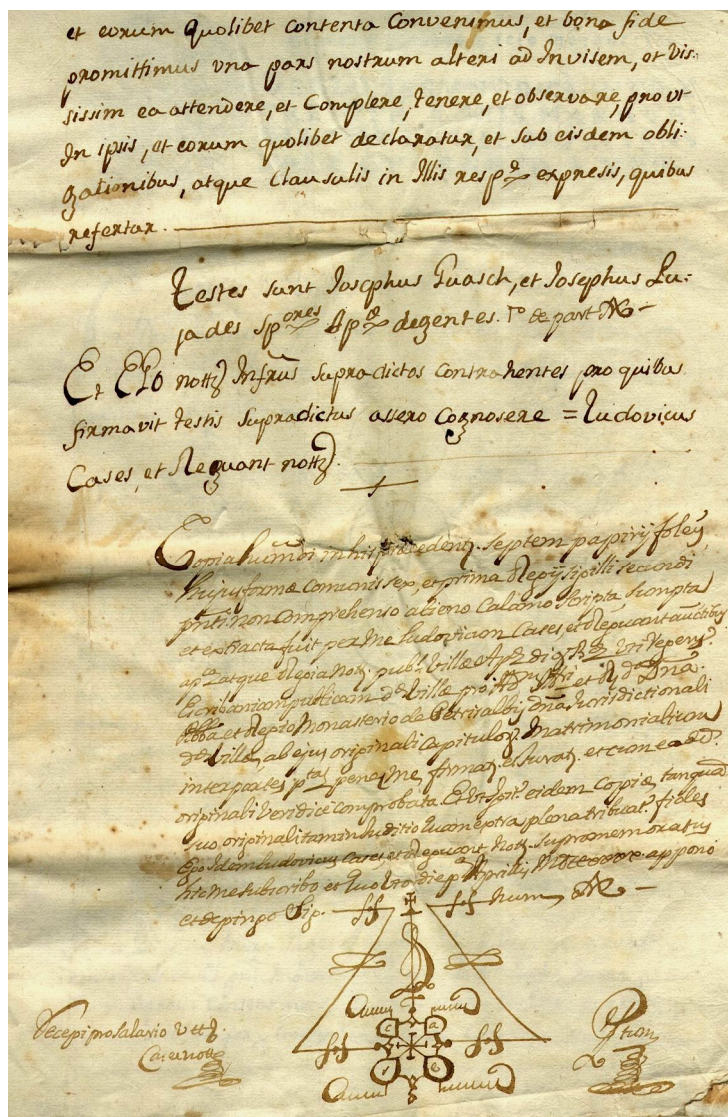

Fig. 22. Última pàgina de la còpia dels Capítols Matrimonials (7 de febrer de 1741) de Josep Mora i Pagès i Catarina Sivit, signats pel notari Ludovicus Cases et Reguant el mes d'abril de 1741.

La caiguda de Barcelona i l'abolició de la Generalitat (1714-1716)

El març de 1713 les tropes de Felip V iniciaven el setge de Barcelona. Catalunya, reduïda a les dues places fortificades de Barcelona i Cardona, havia d'optar per rendir-se o continuar la lluita en defensa pròpia. A mitjan 1713 van ser convocats els Braços generals -les Corts sense el rei- per prendre una decisió. Els braços militar, eclesiàstic i els diputats de la Generalitat, davant la desproporció entre les forces catalanes (mancades ja de les tropes de suport de la Gran Aliança) davant de les Felip V, estaven per l'acceptació del rei Borbó.

Però el braç popular va decidir la votació a favor de la resistència. En vista d'aquesta decisió, la Generalitat una vegada més, féu una crida a la defensa de la ciutat. El setge, l'inicià el duc de Berwick, general francès imposat per Lluís XIV al seu nét Felip V. El general Antoni de Villarroel fou posat al capdavant de les tropes catalanes.

Catalunya veia en Felip V la instauració definitiva de l'absolutisme i del centralisme a tots els territoris sotmesos. El setge de Barcelona és vist, pels testimonis contemporanis, com l'agressió a un poble que havia fet de la llibertat el fonament de les seves institucions. Escriptors de l'època descriuen la defensa de Barcelona com un gest heroic admirat a tot Europa.

Divuit mesos de setge i de lluites aferrissades obligaren a capitular el dia 11 de setembre de 1714: els defensors més destacats de Barcelona, Rafael Casanova, conseller en cap del Consistori de la ciutat, i el general Antoni de Villarroel, comandant suprem de les forces militars, van voler estalviar una desfeta total de la ciutat i dels seus defensors.

El 15 de setembre de 1714, el duc de Berwick signà el nomenament de la "Real Junta Superior de Justicia y Gobierno", que, sota la presidència del conseller filipista José Patiño, substituïa l'autoritat de la Generalitat i del Consell de Cent. L'endemà, José Patiño llegia davant el President de la Generalitat el decret de dissolució: "Habiendo cesado por la entrada de las armas del Rey N. S. (Q. D. G.) en esta Ciudad y plaza la representación de la Diputación y Generalidad de Catalunya, el Excmo. Sr. Mariscal Duque de Berwick y Liria, me ha encargado que ordene y mande a los diputados y oidores de cuentas del General de Catalunya, que arrimen todas las insignias, cesen totalmente, así ellos como sus subalternos, en el ejercicio de sus cargos, empleos y oficios y entreguen las llaves, libros y todo lo demás concerniente a dicha casa de la Diputación y sus dependencias...". València i Aragó ja havien caigut en mans de la corona castellana. Mallorca i Eivissa es reteren l'any següent. Pel Tractat d'Utrecht (1713) Menorca havia estat cedida a Anglaterra, i els altres territoris de l'antiga corona Catalunya-Aragó quedaven desmembrats: Nàpols i Sardenya passaven sota sobirania austríaca, i Sicília fou lliurada al duc de Savoia.

Abolits la Generalitat i el Consell de Cent, desarmades i extingides les forces militars catalanes, exiliats, empresonats o condemnats a mort els capdavaners de la resistència, enderrocats els seus castells, tancada la Casa de la Moneda, suprimida la Universitat de Barcelona i els Estudis Generals del Principat, decretat l'ús oficial del castellà en lloc del català, Catalunya perdia tot el poder polític i era sotmesa a un llarg procés de castellanització.

El nou règim de Catalunya, instaurat provisionalment el 1714, fou definitivament estructurat pel Reial Decret de Nova Planta del 16 de gener de 1716, sotmès a l'aprovació del Consejo de Castilla. El Decret de Nova Planta confià el màxim poder de govern a un militar: el capità general, assistit per la "Real Audiencia".

Aquest Decret abolia les Constitucions de Catalunya i imposava les lleis de Castella. Així, doncs, el govern del Principat va quedar en mans d'un capità general que presidia la Reial Audiència i disposava de dotze corregidors, amb seu a les principals ciutats catalanes. Totes les institucions municipals de caràcter representatiu van ser abolides. Al seu lloc hom va imposar un sistema d'alcaldes i regidors, nomenats directament pel rei o pel capità general. En definitiva, la Nova Planta va imposar un sistema de govern absolutista en què tots els nomenaments i les decisions s'organitzaven de dalt a baix i tenien per últim responsable el mateix monarca. Aquest nou règim va tenir també una traducció en l'àmbit fiscal. Els drets de la Generalitat i dels municipis van ser

segrestats pel monarca. A més, hom va crear un nou impost: el cadastre, organitzat a través d'una doble línia. La territorial, que gravava els rèdits de les finques urbanes i rústiques, i la personal, que carregava damunt el treball i les empreses i mantenia l'exempció de nobles, eclesiàstics i altres privilegiats. Tot i que el cadastre va néixer com una imposició de guerra, el creixement econòmic viscut durant la centúria el va fer, poc a poc, més suportable.

La divisió territorial del Principat en vegueries, ja esmentada en temps de Jaume I i formalment establerta en divuit vegueries des del 1304, fou substituïda per una divisió en dotze corregiments i un districte (Vall d'Aran). Però ni les antigues vegueries ni els corregiments ni les futures províncies no reflectien les realitats humanes i geogràfiques de la terra. Caldria esperar més de dos segles perquè l'organització territorial en comarques fos recuperada per la nova Generalitat del s. XX.

Durant els regnats dels successors de Felip V, Ferran VI (1746-1759) i Carles III (1759-1788), l'atenció dels catalans s'adreçà al ressorgiment cultural i econòmic, afavorit per la concessió de Carles III als ports catalans de comerciar directament amb Amèrica, abans prohibida. És el moment del desenvolupament industrial de Catalunya.

Però la vida política se centra a la Cort de Madrid, d'on emana tot el que afecta el govern de Catalunya. Si Felip V havia eliminat l'ús oficial del català, Carles III, per una Reial Cèdula de 1768, l'eliminà de l'ensenyament primari i secundari. Aquestes mesures evidentment no aconseguirien la total desaparició de la llengua catalana, que àdhuc fou vehicle de notables creacions literàries. Catalunya, malgrat la submissió oficial a la nova monarquia, tampoc no havia perdut del tot la seva consciència nacional. Quan el 1789 es reuneixen les Corts a Madrid pel jurament del príncep hereu Ferran, la representació catalana s'hi presentà com a Diputació del Principat de Catalunya, reminiscència de la Generalitat abolida.

“Piera es degué rendir a Felip V l'estiu de 1713, quan les tropes del marquès de Populi van resseguir el camí reial en direcció Barcelona. Però la resistència es mantingué encara durant un temps: el maig de 1714 el marquès de Poal, Antoni Desvalls i de Vergós, va reclutar homes a Esparreguera mentre ell s'estava a Olesa. De la seva tropa repartí 300 infants i 50 cavalls per Masquefa, Orpí, Castellfollí i Sant Martí Surroca. El seu objectiu original era desfer la reraguarda dels assaltants de Barcelona, però la contraofensiva filipista el mes d'agost l'obligà a replegar-se cap a Olesa i intentar arribar a Barcelona, però com que la maniobra va fracassar es van retirar cap a Capellades el 25 d'aquell mes i van ser derrotats finalment el 10 de setembre de 1714 als contraforts de Montserrat.”⁽¹⁶⁾

“És impossible que els pierencs no es veiessin afectats per les maniobres de Poal i que no es veiessin obligats a aprovisionar uns i altres durant els mesos que les tropes es van estar buscant per la zona. Però encara el 5 d'agost de 1719, les partides antifilipistes de Carrasclet van ocupar Piera i Vallbona sota el comandament de Tomeu de Pollina, que de tota manera només buscava proveïments i cavalls i fugí de la vila empaitat per les tropes del rei, que van plantejar-li batalla als plans de la Torre de Claramunt, on va ser derrotat. Els vençuts van ser esquarterats i els seus membres van ser distribuïts al llarg del camí reial, visió que els pierencs havien de tenir present durant bastant de temps.”⁽¹⁷⁾

La fi de la guerra va ser una catàstrofe per a Catalunya. Concretament, en el cas de Piera, aquesta va quedar integrada al corregiment de Vilafranca, que estava format per l'antiga vegueria més la sotsvegueria d'Igualada, ciutat convertida ara en alcaldia major. “El nou règim municipal nascut de la Nova Planta no va començar a

aplicar-se de manera efectiva fins el 1718 en la majoria dels casos. Va suposar la desaparició de les estructures de govern tradicionals, la insaculació i el Consell van desaparèixer i en el cas de Piera van ser substituïdes per un govern de sis regidors anuals nomenats directament per l'Audiència. Un d'ells era nomenat com a regidor degà i president del consistori, que tenia com a funcions dirigir els debats i donar la paraula. A més, es mantenia el tradicional batlle baronial, que no va ser derogat pel Decret de Nova Planta.”⁽¹⁸⁾

El Decret de Nova Planta va substituir a Catalunya el sistema anterior per un altre, en el qual l'autoritat reial era omnímoda. Al cap dels municipis, es nomenaren regidors vitalicis designats per la corona, normalment nobles, posant fi a la participació dels ciutadans, elegits periòdicament per insaculació. En canvi, es mantingué el règim senyorial a la major part del territori.

La família pierenca que a l'edat moderna més va participar a la història de Catalunya i, curiosament, la més desconeguda és la dels Valencià (*Mas Valencià*). L'ascens d'aquesta família al llarg dels segles XVI i XVII va ser el més fulgurant i exitós de tots els que es van produir a Piera. Van cercar la seva fortuna fora del poble, van arribar a ennoblir-se i van participar en tots els esdeveniments transcendents de la història catalana dels segles XVII i XVIII. Malgrat això, no van perdre mai les arrels pierenques i van considerar el vell mas com la casa pairal de la família, tot i que s'explotava mitjançant parceries i rabasses.

A Catalunya, mentre es produïa el fenomen renaixentista a Itàlia i a altres països europeus, es construïa encara a la manera gòtica; el país estava mancat de mecenes que poguessin protegir artistes o grans obres, i per això la nostra arquitectura es va limitar a incorporar algunes solucions adoptades o importades de fora, sobretot d'Itàlia. A Piera l'art i arquitectura gòtica s'apropa amb timidesa als vells masos i a l'Església parroquial (el *Sant Crist* de Piera d'un gòtic tardà d'influències nord-europees) en un període de replegament i de decadència econòmica general, raó per la qual no va arribar-hi amb plenitud. Però les poques famílies punyents de Piera ampliaren les seves construccions amb predomini d'estil gòtic. Podem dir que el renaixement a Piera no va existir i es va passar del gòtic al barroc. Així, doncs, l'escassa arquitectura de finals del segle XVII i principis del segle XVIII va anar derivant vers un classicisme barroc amb influències franceses, estil que va arrelar al país i hi va deixar testimonis amb algunes expressions característiques i una certa diversitat (*Casa Sastre*, *Cal Lari*, la *Casa de la Volta*, l'*Altar Major*, l'*Altar del Roser*, l'*Altar de Sant Bonifaci*, etc.).

A cavall entre Piera i Barcelona, alguns membres de la família Valencià, en el segle XVIII van arribar a ser regidors perpetus de Barcelona. No deixa de ser curiosa la seva evolució política: ascendits gràcies als contactes amb famílies vinculades als reis de la casa d'Àustria, en els moments de conflicte s'arreglaren sempre a favor de les institucions del país, tant a la guerra del Segadors com en la de Successió, però malgrat això, sempre aconseguiren continuar pujant esglaons, afavorits per la Monarquia amb la que hi tenien vincles de parentiu.

4 Família Mora-Viladoms

Els segons propietaris de la Caseta del Costell foren **Joan Mora i Pagès**, pagès de la vila de Santa Maria de Piera, i **Teresa Viladoms**. No hem pogut esbrinar més dades sobre aquests personatges. Sabem, però, que cap dels dos cònjuges sabien llegir ni escriure. Del matrimoni nasqueren dos barons: Pau i Joseph, i dos femelles: Victòria i Magdalena. Pau, el primogènit, heretà la Caseta del Costell; Joseph fou capellà de la Comunitat de Rectors i Pbrs. de Piera i infermer de l'Hospital de la Verge Maria dels Pobres d'aquesta mateixa Comunitat els anys 1809, 1810 i 1811. Morí el 31 de desembre de 1837 als 75 anys; Victòria es casa amb Matheu Tarafa i Elías, vidrier de Vallbona, i de Magdalena no en tenim constància dels fets de la seva vida.

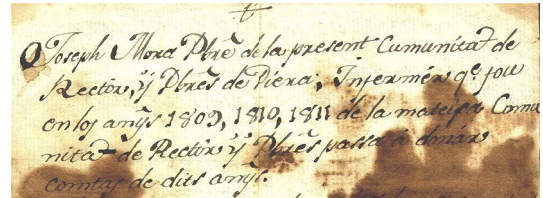

Fig. 23. Joseph Mora, pbrè. i infermer de la Comunitat de Rectors i Pbrs. de Piera, passa comptes dels anys 1809, 1810 i 1811.

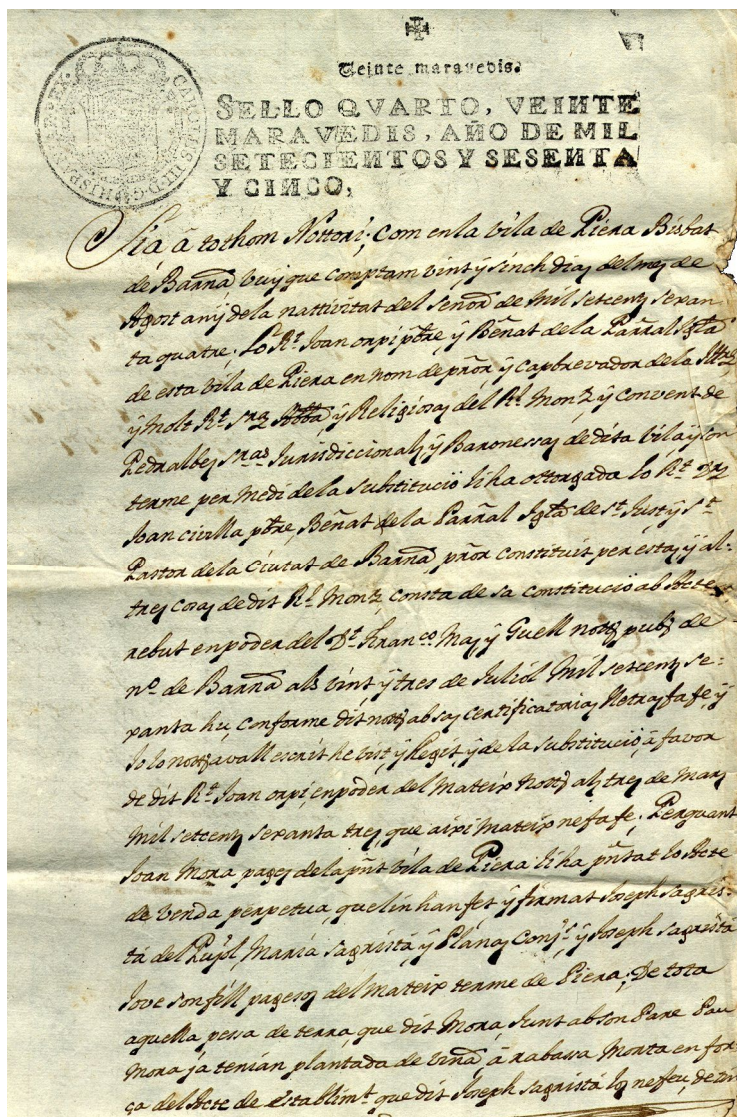

Fig. 24. Primera pàgina de l'escriptura de venda d'una vinya atorgada per Joseph Sagristà, Maria Planas i son fill del Pujol, terme de Piera, a Joan Mora i Pagès el 25 de febrer de 1765.

En una escriptura de venda hi llegim, que el reverend Joan Orpí, prevere de la vila de Piera i en nom de l'Abadessa i religiosos del Reial Monestir de Pedralbes, jurisdiccional i baronesses d'aquesta vila dona fe: "Perquant Joan Mora pagès de la present vila de Piera li ha presentat lo Acte de venda perpetua, que lin han fet y firmat Joseph Sagristà del Pujol, Maria Sagristà, y Planes cònjuges, y Joseph Sagristà jove son fill pagesos del mateix terme de Piera; De tota aquella pessa de terra, que dit Mora, junt ab son Pare Pau Mora ja tenian plantada de viña, á rabassa Morta en força del Acte de establiment que dit Joseph Sagristà los ne feu, de tinguda de dotze jor^s de cavadura de home poch mes ó menos... en la partida anomenada lo falgarà...". Joan Mora i Pagès paga "per lo lluisse de esta venda tres lliures i deu sous". Signa l'escriptura Pau Cases i Alibau, substituint a son pare,

malalt, Lluís Cases i Reguant, notari públic de la vila de Piera, el 25 de febrer de 1765.

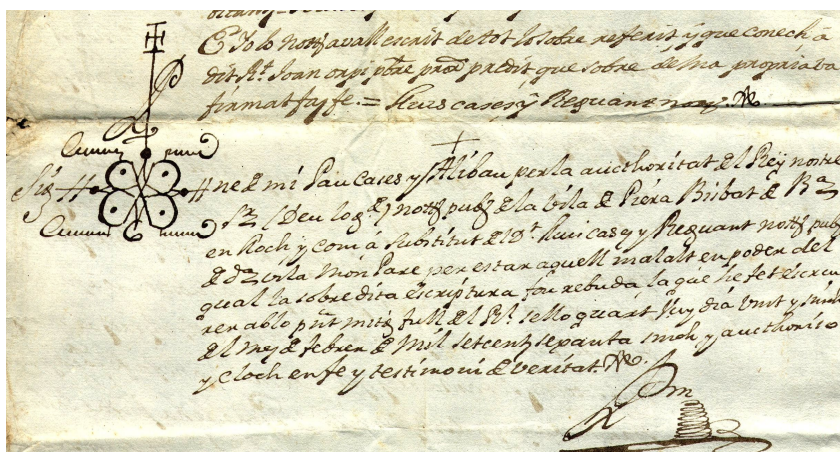

Fig. 25. Última pàgina de l'escriptura de venda on s'hi llegeix que Lluís Cases i Reguant, notari públic, està malalt, i és el seu fill, Pau Cases i Alibau, qui signa el document el 25 de febrer de 1765.

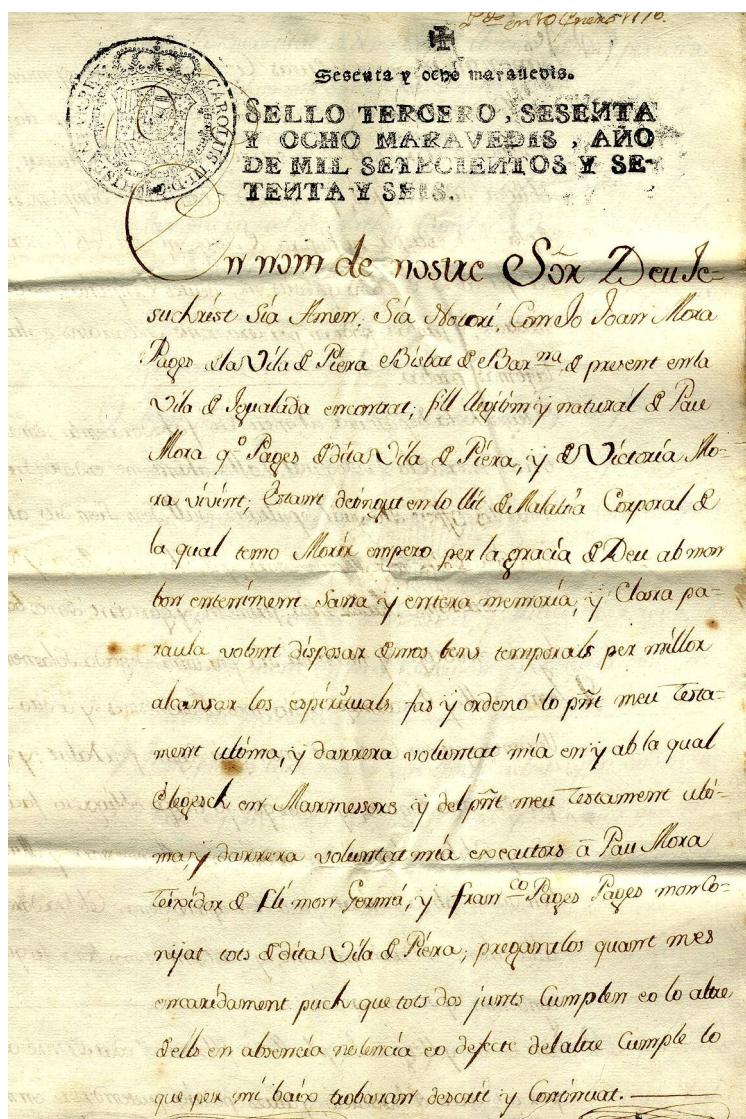

Fig. 26. Primera pàgina del testament de Joan Mora i Pagès, signat pel notari d'Igualada Joseph Anton Matheu el 4 de gener de 1776.

Joan Mora i Pagès en el seu testament, signat pel notari públic d'Igualada del Bisbat de Vic Joseph Anton Matheu el 4 de gener de 1776, disposa que, “estant detingut en lo llit de Malaltia Corporal de la qual temo Morir empero per la gracia de Deu ab mon bon enteniment sana y entera memoria, y clara paraula volent disposar de mos bens temporals per millor alcansar los espirituals fas y ordeno lo pnt. meu testament ultima, y darrera voluntat mia en y ab la qual Clegesch en Marmessons y dels pnt. meu testament ultima y darrera voluntat mia executors á Pau Mora Teixidor* de Plé mon germá, y Fran^{co} Pages Pages mon conyāt tots de dita vila de Piera...”. El testament és signat per un testimoni: Joseph Serrabardina, perquè Joan Mora i Pagès “...que diu no saber de escriurer”.

* Car que en el document original s'hi escriu Teixidor, si es refereix al seu germà hauria de posar: Pau Mora i Pagès.

També s'hi llegeix que llega al seu fill Josep Mora i Viladoms d'onze anys d'edat “per tot dret d'Institució y altres podria pretendrer en mos bens la quantitat de cinquanta lliuras Bar^s per una vegada, solament en fet de Casament, col·locació d'estat y no altrament ni en altra manera”.

A Magdalena Mora i Viladoms, la filla petita, de nou anys d'edat “per tot dret d'Institució, y altres podria pretendrer en mos bens la quantitat de cent cinquanta lliuras Bar^s y de altre part las robas, y averias a coneguda de dits mos Marmessons, y Muller per una vegada solament en fet de Casament y no altrament ni en altre manera”.

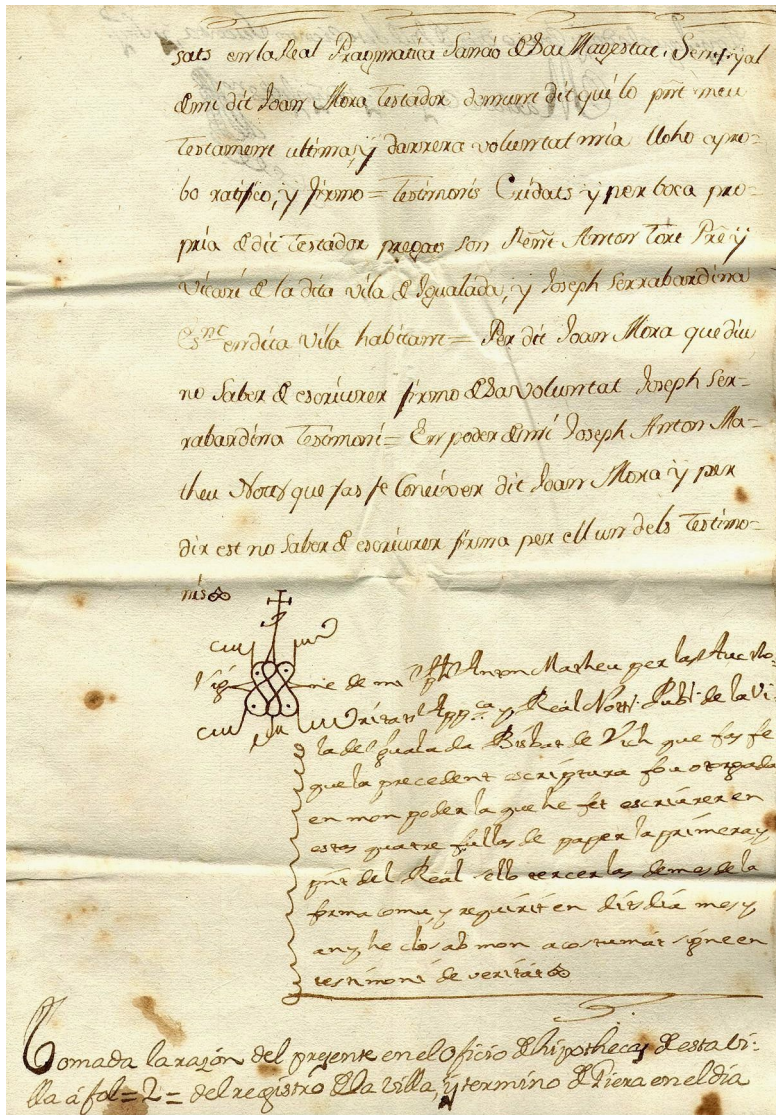

Fig. 27. Última pàgina del testament de Joan Mora i Pagès signat pel notari d'Igualada Josep Anton Matheu el 4 de gener de 1776, on s'hi pot llegir: “que diu no saber de escriure”, referint-se al mateix Joan Mora i Pagès.

A la seva esposa Teresa Viladoms: “usufructuaria de tota ma universal heretat y bens així que tant quant naturalment víura grandesa, y gaudir puga de dit usdefruit mantenintse vídua y mon nom guardant y no detrahent de ma casa son dot, volent que no sia obligada per raho de dit usdefruit prestar Caucio⁽¹⁹⁾ alguna ans be puga fruhir y usar de aquella arbitre de bon Baro, prohibint á mon hereu avall escrit quen tal Caucio ni Compte demanar li puga vull empero que del dit usdefruit sia obligada en haver de alimentar en tots los aliments necessaris als fills, y fillas á ella y amí Comuns y en aven de pagar los mals petxos y Carrechs que mos bens sien obligats”.

A Pau Mora i Viladoms de dinou anys d'edat el nomena hereu universal de “tots los altres empero bens meus mobles e immobles haguts y per haver, veus, drets, noms, forsas, y

accions mías universals que amí me pertanyen y especten y avant me pertanyeran, y espectaran en qualsevol dret, títol, causa ó raho, deix y atorch y amí hereu universal instituesch”.

Joan Mora i Pagès, en el seu testament, també hi fa constar que si per qualsevol causa mor Pau, l'hereu i primogènit, passarà a ser l'hereu Joseph, el segon fill, i si mor aquest, passarà a ser hereva Victòria, el tercer fill, i si mor aquesta, passarà a ser-ho Magdalena, el quart fill.

La població de Piera segons el cens de 1787 (l'únic fiable de la Catalunya del XVIII és el que es va fer seguint les ordres del ministre Floridablanca) es mou entorn dels 1902 habitants.⁽²⁰⁾ Hi apreciem com l'edat de matrimoni era relativament alta, vinculada a la possessió d'alguns trosos de terra que permetés el sosteniment familiar. El matrimoni era, a més, la fórmula que permetia la integració social. L'estructura poblacional és típica de qualsevol municipi de l'antic règim.

A Piera no existia una concentració de la propietat ni una unificació de les explotacions que permetés un progrés de la productivitat com va passar a les zones costaneres. Els grans canvis del segle XVIII tindrien dos protagonistes que van estretament lligats: la rabassa i al·lònia de noves terres.

La rabassa va ser l'element distintiu del Set-cents, com l'emfiteusi ho havia estat del Cinc-cents. Era un contracte que es concedia precisament per tal de posar a produir noves terres tot plantant vinya. La durada d'aquest contracte era la de la vida dels ceps. Les condicions de pagament eren molt més dures que les dels emfiteutes del passat i podien arribar a representar una quarta part de la collita o del seu valor. A més, les parcel·les en explotació no eren pas gaire grans, de tal manera que el rabassaire es veia obligat a explotar diverses parcel·les per assegurar-se la subsistència: al llarg del segle XVIII la mitjana de l'extensió tot just arriba a una hectàrea. Aquest tipus de contracte va permetre posar a treballar terres fins aleshores no explotades.

L'especialització vitivinícola de Piera es confirma en el XVIII i la vida dels pierencs, com la família Mora, cada cop està més vinculada als mercats exteriors. Aquesta nova forma de vida va permetre superar l'autoconsum com a estratègia familiar d'explotació. Encara que a molta distància de la vinya, l'olivera té una notable presència a Piera. En aquest cas, però, la seva producció es mou en circuits locals, destinat no només al consum alimentari, sinó també a servir de combustible. L'economia per al pagès és més difícil: ha augmentat la precarietat dels contractes i les condicions són més dures, a diferència dels seus avantpassats de segles anteriors.

L'absoluta majoria pagesa de la població ha arraconat la producció artesanal a mínims que només són útils per al consum local. Els oficis segons el cens de 1787: jornalers (333-69,7%); pagesos (75-15,7%); artesans (20-4,2%); fabricants (3-0,6%); Escriuans (2-0,4%); estudiants (4-0,8%); militars (2-0,4%); nobles (1-0,2%); familiars de la inquisició (2-0,4%); oficials reials (5-1%) i religiosos (31-6,5%). Tot aquest procés va afavorir de manera especial els posseïdors de masos. En el cas de mas València, per exemple, la família va recórrer a la masoveria i a la rabassa morta (veure pàg. 33 i fig. 23) per fer treballar les seves terres improductives. L'antic pagès emfiteuta es convertia en rendista i la seva prosperitat es reflectia en la seva casa: les obres d'ampliació dels masos pierencs al llarg del segle XVIII en són la mostra.

La Revolució francesa i les seves conseqüències

El segle XVIII es caracteritzà per la decadència política i econòmica de les terres catalanes del nord. No tingué més història pròpia i la seva economia només fou de supervivència. Les relacions amb el Principat foren difícils i gairebé només en forma de contraban, mentre que les relacions amb el Llenguadoc es veieren reduïdes al mínim per causa de l'existència de fronteres econòmiques interiors del reialme de França. A més a més, el país sofrí unes greus inundacions en el decurs del segle i una desforestació excessiva. Només hi hagué un intent per incrementar unes produccions destinades al mercat: la de la vinya i les oliveres. Però era un mal moment perquè aquestes produccions conegueren a final de segle una crisi general i una gran davallada de preus. La indústria i el comerç eren gairebé inexistents.

A les acaballes del segle XVIII, l'estat general de la província era pèssim i els malcontents nombrosos. L'Assemblea provincial del 1787 ho denuncià amb força. Per això, quan al desembre de 1788 es féu pública la convocatòria dels *Etats Généraux* per la primavera del 1789, es produí un gran moviment d'entusiasme a la província. La decepció, però, va ser molt ràpida. A Catalunya a finals del segle, coincidint amb la Revolució Francesa i una època de males collites, es produïren al país molts avalots. La crisi s'aguditzà en entrar en guerra amb França.

Els quaderns de greuges de la província demostren a la vegada una voluntat de reformes i un respecte de les tradicions polítiques catalanes. Però la Revolució es féu a París i amb una visió parisenca de les situacions locals, amb una ideologia il·lustrada, uns ideals de drets de l'home, de llibertat i d'igualtat, però sense tenir en compte les peculiaritats nacionals dels diversos elements de l'Estat francès, perquè l'únic concepte nacional és, de fet, el concepte estatal. Això féu que si, de primer, els catalans del Nord s'adheriren a la Revolució francesa, molt ràpidament se'n separaren. Només la burgesia benestant i afrancesada s'hi sentia bé i se'n aprofità.

Un decret de l'Assemblea nacional del 15 de gener del 1790 decidí la creació de 83 divisions administratives a França: els departaments. La província de Rosselló amb un afegit llenguadocià, la regió de Sant Pau de Fenollet, esdevingué el departament dels Pirineus Orientals, dividit entre tres districtes: Perpinyà, Prada i Ceret i un cert nombre de municipis. Tots els càrrecs restaren a les mans dels mateixos burgesos. Quan el 1791 s'establí una duana permanent a la ratlla del Pirineu, el fet donà lloc a un seguit d'incidents, fins i tot de sollevaments, al Vallespir perquè això confirmava l'existència de la frontera.

La crisi més important, tanmateix, es produí arran dels afers eclesiàstics. Si bé la desamortització dels béns no generà gaires protestes, les coses canviaren quan l'Assemblea parisenca publicà la Constitució Civil del Clergat: el rebuig fou general. Des d'aquell moment l'oposició del clergat a la Revolució no es desmentí i, tenint en compte la influència que tenia sobre el poble i sobretot sobre els camperols, es pot dir que l'oposició popular fou una de les més aferrissades de França.

D'ençà del 1789 hi hagué una crisi econòmica molt greu que no ajudà a fer que les poblacions s'apaivaguessin.

El 10 d'agost del 1792, un avalot a París portà com a conseqüència la destitució del rei Lluís XVI i el 22 de setembre la proclamació de la República: la Revolució francesa esdevingué cada vegada més radical. A la tardor, tingué lloc el procés del rei i, el 21 de gener del 1793, la seva execució (els diputats dels Pirineus Orientals, Cassanyes, de Canet, i Montagut, d'Illa, votaren la pena de mort). La mort del rei donà una nova embranzida a la guerra que, d'ençà de la primavera anterior, França havia declarat als Àustries; als Pirineus Orientals significà un enfrontament amb els Borbons d'Espanya (7 de març del 1793). El 10 d'abril, uns representants de Sant Llorenç de Cerdans posaren les milícies del lloc a la disposició de les forces d'Espanya i tot l'Alt Vallespir es trobà ràpidament entre les seves mans. El 17 de maig tingué lloc la batalla del Masdèu on els francesos es veieren totalment derrotats. El general Ricardos s'apoderà progressivament de la plana, però no s'atreví a atacar Perpinyà.

Això féu que durant l'estiu la resistència s'organitzés: al nord del departament, a la Salanca, hi hagué més republicans que enlloc i es reuniren cossos de voluntaris per tal d'oposar-se als espanyols. El govern de París delegà Cassanyes a tall de representant en missió a prop dels seus compatricis; el

seu col·lega, el llenguadocià Fabre, ho va descriure així: «Aquests catalans del Rosselló són més espanyols que no pas francesos. Tots plegats són una família de capellans i d'emigrats». El 17 de setembre del 1793 la batalla de Peirestortes fou un èxit francès. L'exèrcit del general Ricardos es replegà cap al sud de la Tet. Del 30 d'abril al 2 de maig del 1794, el general francès Dugommier lliurava la batalla del Voló contra La Unió, successor del general Ricardos: l'exèrcit espanyol, vençut, s'enretirà fins a Figueres. El país quedà completament esgotat.

Al pla local, poques coses canviaren amb la caiguda de Robespierre, el 27 de juliol del 1794, i la situació queda força ben resumida per aquella inscripció de l'Ajuntament de Perpinyà, segons la qual «els rics restaran rics, els pobres restaran pobres, fotuts érem, fotuts serem».

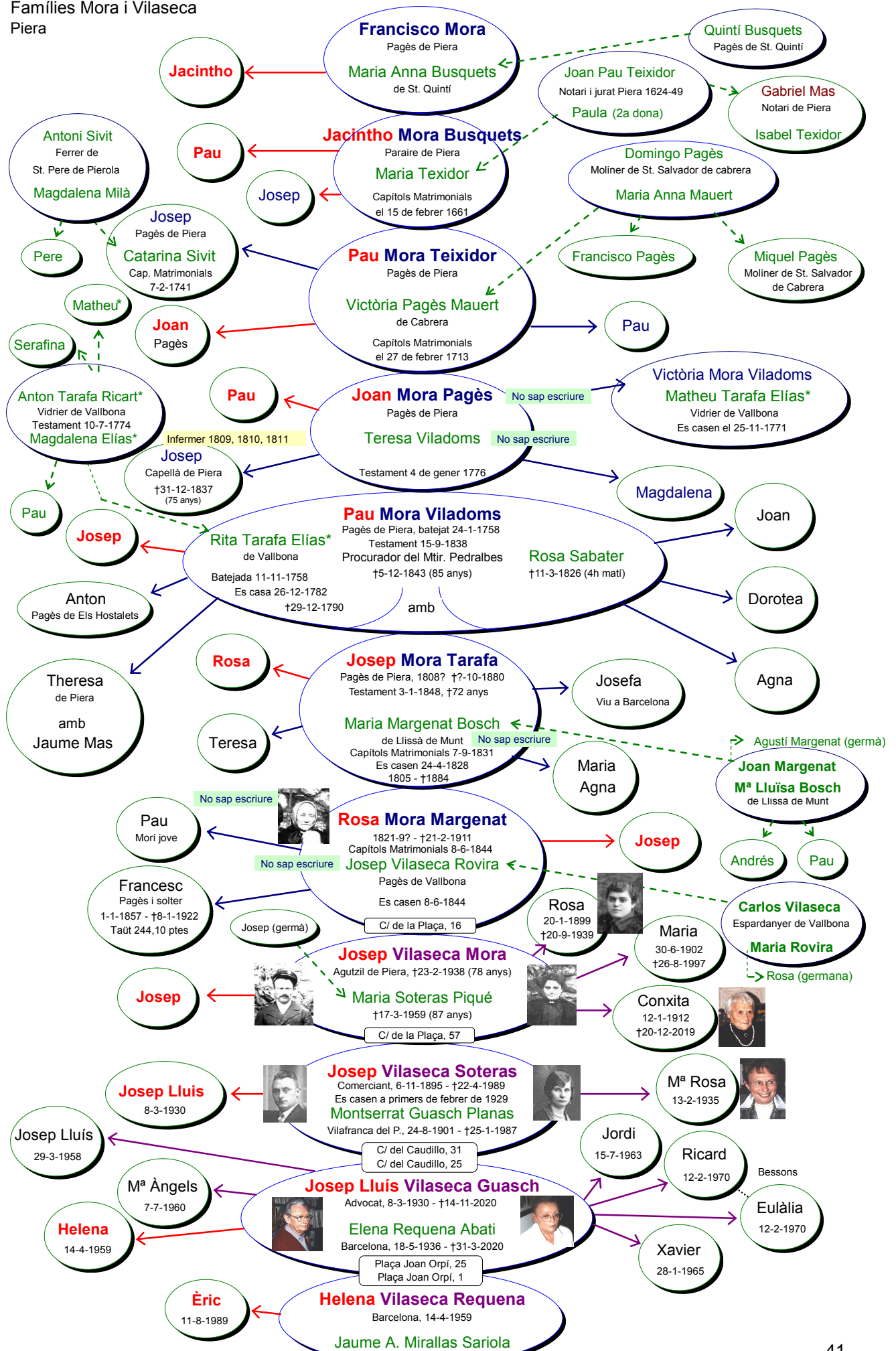
El tractat de Basilea (22 de juliol del 1795) posà fi a la guerra i, per tant, a les requisicions, a les lleves de tropes i al perill d'invasió. Però la guerra continuà contra la monarquia austríaca i la inestabilitat política també. Més que res, la burgesia que havia adquirit els «béns nacionals» (terres desamortitzades), tenia por de perdre'ls; per això, quan el general Bonaparte féu el cop d'estat, el 9 de novembre del 1799, tingué una bona acceptació: ningú no es mogué per defensar un règim que tant havia decebut.

La nova constitució preveia que al cap de cada departament hi hagués un funcionari estatal, el préfet. La resta del personal polític i/o administratiu la constituïren els antics revolucionaris moderats; val a dir la burgesia benestant que, una vegada més, es trobava al cap del país. El concordat del 1801 restablí la pau religiosa amb una reorganització general de la diòcesi, encara que des d'aleshores el departament dels Pirineus Orientals depengué del bisbat de Carcassona (això va durar fins al 1825, en què fou restablert el bisbat d'Elna).

La proclamació de l'imperi napoleònic volia dir, una altra vegada, un esforç fiscal i la lleva de tropes per mitjà del sistema de les quintes: la vida del país es veia marcada pel contraban i les desercions. Quan, l'any 1808, s'inicià la guerra contra Espanya, les requisicions augmentaren, els passatges de tropes es feren més freqüents i les resistències més nombroses.

L'emergència de Napoleó Bonaparte i el llançament del seu exèrcit a la conquesta d'Europa van implicar de nou Catalunya en una altra guerra de defensa, tot just tretze anys després de finida la Guerra Gran. Carles IV (1788-1808) va ser incapaç d'afrontar la situació i Napoleó aprofità hàbilment la debilitat del rei i la inexperiència de Ferran VII per eixamplar el seu imperi. La defensa del territori català era motivada llavors per animadversió vers l'invasor i per sentiments religiosos. A mitjan 1808 es constituí la Junta Superior del Principat, que organitzà d'una manera autònoma les forces militars de defensa. S'obrí així un període de guerra desoladora que deixà el país devastat i en la misèria. Napoleó intentà guanyar-se Catalunya oferint-li una forma d'autogovern independent de la corona de Josep Bonaparte (1810) i decretant l'oficialitat del català. Però el Principat no acceptà l'ocupació. Encara encesa la guerra contra Napoleó, les Corts de Cadis donaven força constitucional al centralisme i uniformisme que situaven Catalunya en una posició àdhuc més desfavorable de la que Napoleó estava disposat a atorgar-li.

La junta superior del Principat, que havia actuat com un govern en moments d'emergència, fou abolida i substituïda per un nou organisme establert en la Constitució de Cadis: la diputació provincial, presidida pel capità general, màxima autoritat al Principat ja que la guerra contra la ocupació francesa havia conduït a un predomini de l'estament militar. D'acord amb la Constitució de Cadis (1812), Catalunya fou partida en províncies i Napoleó va annexar el Principat de Catalunya a França. La resistència interna i les derrotes sofertes per Napoleó a Europa foren causa de replegament de les tropes franceses i del retorn a Espanya, per Figueres, del rei Ferran VII, el 22 de febrer de 1814. Però amb l'absolutisme de Ferran VII es retornà al règim de corregiments, fins que l'any 1833 s'implantà novament la divisió provincial. L'ocupació francesa havia contribuït a una represa de la consciència col·lectiva a Catalunya, que es manifesta en els esdeveniments del segle dinovè.

Piera

Els romans l'anomenaren *Castrum Apiaria*, servint més tard, i successivament, de fortalesa als visigots, als àrabs i als reconqueridors. L'etimologia de Piera deriva de la paraula llatina *apiarium* (rusc: habitatge d'una comunitat d'abelles; clos artificial destinat a allotjar un eixam d'abelles) i aquesta d'*apis* (abella). Al segle X, a la comarca, existien dos Apiàries: l'*Apiaria major* (Apiària) i l'*Apiaria minor* (Apierola). A partir del segle XVI la paraula Apiària i Apierola sofreixen diferents canvis: *Apiariæ* i *Apierolæ*, *Apiera* i *Apierola*, i finalment en l'actualitat anomenades Piera i Pierola respectivament.

Comarca (Anoia)

L'Anoia, nom que prové d'un riu humil però terriblement generós per la riquesa que ha donat i dona als seus ribetans, és una comarca que té de tot i no té res: depèn dels ulls de qui s'ho mira. L'Anoia és la nostra comarca i el lloc on vivim.

Situació geogràfica

El terme municipal de Piera es troba situat al SE de la comarca i és el més extens. Compta amb el nucli principal i diferents nuclis de població de caire rural i residencial. El sector sud (Sant Jaume limita amb els municipis penedessencs de Terrassola i Lavit, Sant Sadurní d'Anoia i Sant Llorenç Hortons. Al Nord, pel caseriu de Ca n'Aguilera, limita amb els municipis del Bruc i Castellolí. Al llevant limita amb els termes d'Hostalets de Pierola i Masquefa i a ponent amb els municipis de la Poble de Claramunt, Vallbona d'Anoia i Cabrera d'Igualada. Correspon al partit judicial d'Igualada.

Superfície

Àrea: 57145934,4 m² (5714,6 ha), 57,14 Km².
Perímetre: 43529,6 m (43,5 km)

Altitud

324 m. La *Caseta del Costell* es troba a uns 300 m.
Latitud: 41° 30' 8,4935" (interior) N. Longitud: 1° 45' 11,8075" E.

Habitants

De 8540 habitants l'any 2000 ha passat a 16134 habitants l'any 2020. La població es veu augmentada a l'estiu per una gran afluència de persones, que tenen una segona residència a les urbanitzacions. Es calcula que l'augment global és d'unes 30000 persones sobre el padró d'habitants de la resta de l'any.

Evolució demogràfica

709 hab. (1717); 3347 hab. (1857); 3372 hab. (1887); 2663 hab. (1900); 3094 hab. (1920); 3474 hab. (1930); 3813 hab. (1970); 4726 hab. (1981); 5810 hab. (1990); 6144 hab. (1992 i 1994); 7574 hab. (1996); 8540 hab. (2000); 10194 hab. (2002); 12951 hab. (2006); 14576 hab. (2010); 15000 hab. (2014); 15001 hab. (2016); 16134 hab. (2020) <https://ca.wikipedia.org/wiki/Piera>.

Descripció de la població

La vila de Piera es troba al costat de l'antic camí d'Aragó, que procedia de Masquefa, passant per l'Hostal del Bonastre i Can Creixell. Des de Piera passava per la Venda. Arribava a Vallbona d'Anoia, seguia per Igualada, passant per la Poble de Claramunt. El nucli fou estructurant-se en un llarg carrer principal condicionat per la depressió del terreny, per un costat la riera de Guinovarda i per l'altre el torrent del Trull.

També formen nuclis habitats els caserius de Ca n'Aguilera, el Bedorc, Sant Jaume Sesoliveres, La Fortesa, Can Canals de Mas Bobver, Can Cairot i Can Creixell. En el terme municipal hi ha 13 urbanitzacions: Can Claramunt, Can Mata, La Venta Can Musarro, Can Martí, Can Canals, El Portell, Can Bonastre, Can Mas, Vallbonica, Can Bou, La Grua, Bosc de l'Àliga, Castell de la Ventosa.

Breu història del poble

Les primeres notícies documentades que es tenen de Piera daten de l'any 955 i fan referència al castell de Fontanet, nom que rebia antigament el castell de Piera que en un inici pertanyia a Sant Cugat del Vallès, però que a partir del 1010 passà al vescomtat de Barcelona.

És probable que la vila de Piera s'anés formant a l'entorn del castell i l'església, primitiu nucli d'aquest indret. Aquesta nova zona habitada s'anomenà La Ferreria ja que s'hi trobava una farga esmentada el 1031. Aquesta farga, d'armes de guerra i eines de treball, es mantingué al llarg d'uns quants segles perquè es troba un document que en el segle XIII Pere I el Catòlic la fa arrendar.

Coincidint amb el regnat de Jaume I el Conqueridor, Piera visqué una època d'una gran esplendor que quedaria reflectida en l'ampliació del nucli urbà. Es formà el Raval Jussà o Inferior – entre el carrer del Sol i la riera de la Guinovarda. Se sap que el rei Jaume I el Conqueridor hi féu diverses estades de tal manera que el 1264 el rei lliurà a la vila de Piera el privilegi de poder resoldre ells mateixos les causes i els plets que els afectessin.

Des del segle XV i fins el segle XVII la vila continua eixamplant-se. Sorgeix el Mercadal i el Raval Sobirà. Durant tot aquest temps la vila de Piera va pertànyer al Reial Monestir de Pedralbes, escut que encara es pot observar en la dovella central del portal d'en Romanyà.

Fora del recinte emmurallat i durant els segles XVIII i XIX es produí una altra expansió urbana. Es formà un carrer de més de dos quilòmetres entre l'estació de ferrocarril i l'església parroquial que seguia l'antic camí ral o reial. Aquesta ampliació es degué a una època de prosperitat econòmica ocasionada per la producció d'aiguardent i vi. Durant aquest temps la població anà augmentant de tal manera que a la segona meitat del segle XIX hi havia més de 3000 habitants en el terme.

Ja en el segle XX pel que fa a l'agricultura, el conreu de la vinya és el més important, seguit dels cereals. Una tercera part de la superfície conreable del municipi està dedicada a la vinya, la qual té la denominació d'origen Penedès. També els indrets de la Fortesa i el Bedorc hi ha fruiters i conreu de regadius. Des de finals dels anys 60 moltes terres s'han destinat a urbanitzacions, fet que ha potenciat el creixement del comerç i els serveis en general.

Quant a la indústria hem de destacar la tèxtil, la metal·lúrgica i fonamentalment la construcció que juntament amb la qualitat de les argiles de la zona tenen especial importància les Bòbiles. Relacionades amb aquest últim sector, però amb una producció més artesanal, cal destacar els terrissers de la vila de Piera. Pel que fa a l'activitat cultural cal destacar el concorregut Concurs de Teatres de la vila de Piera que se celebra en l'àmbit del teatre amateur des del 1967.

Estat de conservació del nucli antic del poble

L'estat de conservació del nucli antic del poble depèn del civisme de la gent que hi viu i passa. També depèn de l'antiguitat de les construccions i de la possibilitat que tenen els seus habitants de restaurar les antigues edificacions. Hi ha ajusts institucionals que faciliten la seva reconstrucció urbanística de l'entorn del casc antic de Piera. Actualment hi hagut una millora substancial, perquè s'han agrupat aquests dos fets: l'ajut institucional i la col·laboració dels veïns, per deixar aquestes edificacions en bon estat. Ex: la Casa de la Vila, la Societat Foment, Casa Sastre...

Monuments més importants

Església de Santa Maria de Piera (prerromànica segle XII)

Església de Santa Creu de Creixà

Ermita de Sant Nicolau del Freixà

Ermita de Santa Magdalena de l'Estela

Església de Sant Sebastià

Església de Santa Maria de la Fortesa

Castell de Fontanet conegut com a Castell de Piera

Castell de la Ventosa

Portal d'en Romanyà

La casa de la Volta i Cal Borull, al Barri dels Gats

Les Arcades o Voltes de la Plaça, Cal Feixes

Notes

- (1) Andrés de Palma de Mallorca, P. *Santa Maria de Piera. Notas históricas*. Talleres tipográficos de Pedro Bas Vich. Igualada, 22 d'abril de 1942, pp. 166-176.
- (2) Andrés de Palma de Mallorca, P. *Santa Maria de Piera. Notas históricas*. Talleres tipográficos de Pedro Bas Vich. Igualada, 22 d'abril de 1942, p. 169.
- (3) Casals, A.; Coberó, M.; Sabaté, F. i Santacana, C. (1999). *Història de Piera*. Lleida. Ed. Pagès Editors, 1a edició, abril de 1999, ISBN: 84-7935-598-0, p. 267.
- (4) Casals, A.; Coberó, M.; Sabaté, F. i Santacana, C. (1999). *Història de Piera*. Lleida. Ed. Pagès Editors, 1a edició, abril de 1999, ISBN: 84-7935-598-0, p. 274.
- (5) Cognom *Texidor* o *Teixidor*. En tots els documents originals està escrit *Texidor*, però actualment es transcriu com *Teixidor*.
- (6) El mot *mossèn* o *monsenyor* és el tractament que hom donava als ciutadans o burgesos honrats i a d'altres membres de la mà major.
- (7) Casals, A.; Coberó, M.; Sabaté, F. i Santacana, C. (1999). *Història de Piera*. Lleida. Ed. Pagès Editors, 1a edició, abril de 1999, ISBN: 84-7935-598-0, p. 275.
- (8) Andrés de Palma de Mallorca, P. *Santa Maria de Piera. Notas históricas*. Talleres tipográficos de Pedro Bas Vich. Igualada, 22 d'abril de 1942, p. 131.
- (9) En l'arxiu del Reial Monestir de Pedralbes hi consta (document 879) la venda de la *Notaria i Escrivania de Piera* per Frencesc Marcer a favor d'en Joan Texidor.
- (10) Casals, A.; Coberó, M.; Sabaté, F. i Santacana, C. (1999). *Història de Piera*. Lleida. Ed. Pagès Editors, 1a edició, abril de 1999, ISBN: 84-7935-598-0, pp. 277-278.
- (11) Casals, A.; Coberó, M.; Sabaté, F. i Santacana, C. (1999). *Història de Piera*. Lleida. Ed. Pagès Editors, 1a edició, abril de 1999, ISBN: 84-7935-598-0, pp. 284-286.
- (12) Casals, A.; Coberó, M.; Sabaté, F. i Santacana, C. (1999). *Història de Piera*. Lleida. Ed. Pagès Editors, 1a edició, abril de 1999, ISBN: 84-7935-598-0, p. 275.
- (13) Oliveras Llopart, J. (llibre publicat amb pseudònim: Ruy-Vélez). *El castillo de Piera y los palacios de Barcelona*. 2a edició. Barcelona, 1946, p. 93.
- (14) Andrés de Palma de Mallorca, P. *Santa Maria de Piera. Notas históricas*. Talleres tipográficos de Pedro Bas Vich. Igualada, 22 d'abril de 1942, pp. 145-149.
- (15) Casals, A.; Coberó, M.; Sabaté, F. i Santacana, C. (1999). *Història de Piera*. Lleida. Ed. Pagès Editors, 1a edició, abril de 1999, ISBN: 84-7935-598-0, pp. 283-284).
- (16) Casals, A.; Coberó, M.; Sabaté, F. i Santacana, C. (1999). *Història de Piera*. Lleida. Ed. Pagès Editors, 1a edició, abril de 1999, ISBN: 84-7935-598-0, p. 299.
- (17) Casals, A.; Coberó, M.; Sabaté, F. i Santacana, C. (1999). *Història de Piera*. Lleida. Ed. Pagès Editors, 1a edició, abril de 1999, ISBN: 84-7935-598-0, p. 299.
- (18) Casals, A.; Coberó, M.; Sabaté, F. i Santacana, C. (1999). *Història de Piera*. Lleida. Ed. Pagès Editors, 1a edició, abril de 1999, ISBN: 84-7935-598-0, p. 299.
- (19) El mot *Caució* és una garantia del compliment d'una obligació mitjançant jurament.
- (20) Casals, A.; Coberó, M.; Sabaté, F. i Santacana, C. (1999). *Història de Piera*. Lleida. Ed. Pagès Editors, 1a edició, abril de 1999, ISBN: 84-7935-598-0, pp. 294-295.
-

Abadessa [del ll. ecl. *abbatissa*]. 1 Superiora d'un monestir o convent d'orde monàstic o canonical femení. 2 **Abadessa comendatària**. Dona que fruïa de les rendes d'una canonja o d'un monestir femení sense ésser religiosa o essent-ho d'un altre orde.

Agutzil [variant de *algutzir*]. 1 Oficial municipal inferior executor dels manaments del municipi, de l'alcalde, etc.

Alcalde [1315; de l'àr. *al-qâdi* 'jutge', aplicat en cat. antigament als jutges dels moros i més tard pres del cast. com a substitut de *conseller*, *jurat en cap* o *batlle*, amb l'antecedent dels moriscos catalans]. 1 President de l'ajuntament de cada municipi.

Alcalde del crim. Un dels noms que rebien els ministres de la sala del crim en les audiències creades al començament del segle XVIII per Felip V als Països Catalans.

Alcalde major. Nom amb el qual també fou designat el tinent corregidor en la Nova Planta establerta per Felip V als Països Catalans.

Algutzir [s. XIV; de l'àr. *al-wazîr* 'ministre, visir']. 1 Agent judicial. 2 A l'edat mitjana, governador d'una població sarraïna. 3 Oficial encarregat de fer complir la llei i de l'administració de justícia en nom del rei o de les constitucions.

Aloer -a [1321; de *alou*]. 1 Relatiu o pertanyent a l'alou. 2 Senyor de cases, de terres o de masos en alou.

Alou [s. XI; del germ. fràncic *alôd* 'patrimoni lliure', comp. de *al* 'tot' i *ôd* 'possessió']. 1 Domini ple, absolut i lliure, franc de serveis i de tota prestació real o personal, sobre béns immobles. 2 Immoble tingut en alou.

Api-. Forma prefixada del mot llatí *apis*, que significa 'abella'. Ex: *apicultura*, *Apiària*.

Apiari [del ll. *apiarium* 'rusc']. Lloc on són situats un nombre més o menys gran de rucs, amb vista a l'explotació de les abelles, especialment la instal·lació feta segons les normes de l'apicultura.

As [s. XV; del ll. *as*, *assis* 'unitat monetària bàsica dels romans']. 1 Entre els romans, unitat de pes, igual aproximadament a 327 g. 2 Unitat base del sistema monetari romà. *As semilibral*, *triental*, etc.

Barcelona veneçolana. Capital de l'estat d'Anzoátegui, fundada l'any 1634 per Joan Orpí amb el nom de Nova Barcelona, i traslladada al seu emplaçament actual l'any 1672.

Baronia. Demarcació feudal posseïda per un baró (o baronessa), el qual hi exercia funcions jurisdiccionals.

Batlle [s. XI; del ll. *bajulus* 'bastaix']. 1 Persona que tenia a càrrec seu l'administració o la representació dels interessos d'una altra. 2 Als Països Catalans, administrador al servei d'un senyor territorial, en nom del qual exercia una jurisdicció reial o baronial i la representació dels drets de caràcter econòmic. 3 A Andorra, jutge ordinari de primera instància en les causes civils. 4 Alcalde.

Billó [s. XIV; del fr. *billon* 'tronc', que significà primerament 'lingot d'un metall', der. de *bille* 'tronc polit', potser d'origen celta]. Aliatge d'argent i de coure de proporció variable que fou usat com a metall per a la fabricació de moneda.

Bosc [s. X; d'un preromà **bosko-*, segurament indoeuropeu, comú amb les altres llengües de la Península de França i nord d'Itàlia]. 1 Lloc poblat d'arbres silvestres. 2 Formació vegetal on predominen els arbres. 3 **Bosc alt** (o gros). Bosc tractat de manera que els arbres procedeixen en general de llavor, talment que cadascun sol presentar un tronc únic, que en estat normal sol tenir un diàmetre superior a 20 cm. 4 **Bosc baix** (o menut). Bosc tractat de manera que la majoria dels arbres procedeixen de la rebrotada de soques d'arbres tallats.

Cadastre [1639; de l'it. dial. *catastro*, it. *catasto* 'inventari', ant. *catàstico*, del gr. bizantí *katástikhon* 'llista, registre', der. de *stikhos* 'línia']. 1 Documentació establerta per tal de permetre la identificació de les propietats immobles d'una determinada zona, la constatació del caràcter dels seus productes i la quantificació dels ingressos que en resulten (a Catalunya s'introdueix al 1715). 2 Impost global i directe establert després del Decret de Nova Planta (1716).

Capbreu [s. XII; de *cap* i *breu*]. 1 Document o manual on hom anotava les confessions o els reconeixements fets pels emfiteutes als senyors directes per tal de servir de memòria o prova de la subsistència dels drets dominicals. 2 Escripura pública on consta el reconeixement que fa l'emfiteuta dels drets del seu senyor directe sobre els immobles que el primer té en domini útil, com a resultat d'un procés judicial anomenat *causa de capbrevació*.

Capítol de cort. Als països de la corona catalano-aragonesa, proposició que, a les corts, feien al rei els estaments recomanant-li de prendre una determinada resolució o disposició.

Capítols Matrimonials. Negoci jurídic accessori del matrimoni que permet als cònjuges pactar el règim econòmic familiar.

Caramella [s. XIII; del ll. vg. *calamella*, format sobre *calamellus*, dimin. de *calamus* 'canya']. 1 Instrument rústic de vent, fet amb canya o fusta, que pot tenir embocadura de flabiol o bé de llengüeta (doble o simple i batent). 2 Canó de certs instruments de vent que hom aplica a la boca.

Caramellaire [de *caramella*]. Cadascun dels cantaires de caramelles.

Carrosser -a [de *carrossa*]. 1 Persona que fabricava carrosses. 2 Persona que fabrica carrosseries.

Carta de gràcia. Pacte accessori del contracte de compra-venda amb el qual el venedor es reserva el dret de tornar a adquirir la cosa venuda.

Censal [s. XIV; del ll. td. *censualis* 'relatiu a censos']. 1 Dret de cobrar una pensió o cànon anual com a contrapartida d'un capital donat. 2 Propi del cens; censual.

Cèntim. 1 Centèsima part de la pesseta i d'altres unitats monetàries dels països adherits a la Unió Monetària Llatina. 2 Moneda, diners en general. *Si te'l vens, faràs cèntims.*

Cinc rals. Moneda d'argent batuda a diverses poblacions del Principat de Catalunya durant la guerra dels Segadors.

Clarissa. Membre del segon orde franciscà femení fundat per Clara d'Assís.

Concambi [de *cambi* o *canvi*]. 1 Permuta, canviar una cosa per una altra. 2 Contracte consensual pel que dos persones s'obliguen recíprocament a donar una cosa per una altra.

Concedir [1653; del ll. *concedere*, íd.]. 1 Cedir a algú a títol de gràcia, de favor (alguna cosa). *Concedeix a parts a Isidre Fàbregas, cerraller de Piera, una peça de terra herma.* 2 Lliurar (alguna cosa) a precs o a sol·licitud d'altri. *Demanem que ens concedeixin l'autonomia.*

Conopial [formació culta analògica sobre la base del ll. *conopium* 'pavelló de lliit']. Dit de l'arc format per quatre quarts de cercle tangents entre ells

Corregidor. 1 Agent polític de la monarquia castellana. 2 Magistrat d'origen castellà introduït als països de la corona catalano-aragonesa per la Nova Planta borbònica en substitució dels antics governadors, veguers i sobrejunters. 3 **Tinent de corregidor.** Alcalde major.

Corregiment. 1 A Castella, àmbit territorial del corregidor. 2 Demarcació administrativa en què

Felip V dividí el Regne de València, el Principat de Catalunya i el Regne d'Aragó arran dels decrets de Nova Planta, en substitució de les antigues governacions, vegueries i juntes.

Costell. Pal on hom lligava el qui era condemnat a la vergonya pública.

Cresp -a [1481; del ll. *crispus*, -a, -um, íd.]. 1 Arrissat formant ondes molt petites. 2 **Fer-ne una de crespà:** *fer una grossa atzagaiada.*

Crespó [de *cresp*]. 1 Fil que hom obté torcent dos caps de seda o més, un dels quals ja ha estat torçut prèviament. 2 Teixit, obtingut amb fil de crespó, que presenta una superfície crespada. 3 Tros de crespó negre usat com a signe de dol.

Debitori -òria [1344; formació culta analògica sobre la base del ll. *debitus*, -a, -um, participi del ll. *debere* 'deure']. 1 Dit del document on consta l'existència d'un deute. 2 Al Principat de Catalunya, contracte de préstec de diners pel qual el prestatari prometia de retornar-lo en un termini determinat, hipotecant com a garantia alguna cosa especial o tots els seus béns en general, sense que hi intervingués jurament.

Denari -ària [del ll. *denarius*, íd.]. 1 Decimal, que té per base deu. *Sistema denari. Notació denària. Escala denària.* 2 Moneda romana d'argent d'època republicana equivalent a deu asos, dividida en dos quinaris o quatre sestercis. 3 Diner.

Devessall [1683; d'un ant. *devessar*, der. de *vessar*]. 1 Desfet de pluja. 2 *Un devessall de llàgrimes. Un devessall de paraules.*

Dinar [de l'àr. *dinar*, i aquest, del gr. *denáron* 'denari']. 1 Antiga moneda àrab d'or d'un pes aproximat de quatre grams. 2 Unitat monetària principal d'Algèria, Bahrain, Bòsnia, l'Iraq, Iugoslàvia, Jordània, Kuwait i Tunísia, i fraccionària de l'Iran.

Diner [1004; del ll. *denarius* 'moneda romana d'argent de deu asos', der. de *deni* 'cada deu', i aquest, de *decem* 'deu']. 1 Denari. 2 Unitat de moneda inferior del sistema carolingi que perdurà fins a l'època moderna en els sistemes que en deriven. *Diner de billó.* 3 Porció o quantitat d'una cosa que val un diner. *Anaren a comprar dos diners de pa.* 4 **Diners de nous.** A Menorca, estrenes amb què els padrins, els avis, els oncles, etc. obsequien la gent menuda de la família la diada de Nadal. *Diner barcelonès.*

Duro [del cast. *duro*, reducció de la denominació de *peso duro* donada a la moneda d'argent de més valor: moneda de vuit rals forts (*real de a ocho*) encunyada del s. XVI al XIX]. 1 Nom vulgar de la

moneda d'argent espanyola de més valor entre les normalment usades en la circulació monetària. 2 Nom de la moneda de 5 pessetes i amb un pes de 25 grams. 3 Nom donat a qualsevol moneda o bitllet d'un valor de 5 pessetes.

Edil [1803; del ll. *aedilis* 'magistrat que vetllava pel temple', der. de *aedes* 'temple, edifici, casa']. 1 Magistrat romà que s'encarregava de la policia municipal, de la salut pública, del control dels queviures i preus dels mercats i de les obres públiques, com també de l'organització dels espectacles i del proveïment de la ciutat. 2 Regidor.

Emfiteusi [1696; del ll. *emphyteusis*, i aquest, del gr. *emphýteusis*, íd., der. de *emphyteúo* 'empeltar', i aquest, de *phytón* 'vegetal', der. de *phýo* 'néixer' (cf. físic)]. Contracte pel qual un senyor dona a una altra persona (*emfiteuta*) el domini útil d'una cosa immoble, tot retenint-ne el domini directe, a canvi de rebre un cànon de l'emfiteuta o senyor útil.

Emfiteuta [1383; del ll. *emphyteuta*, íd.]. Persona que té el domini útil sobre un bé immoble i està obligada al pagament del cànon de l'emfiteusi.

Escrivà [s. XIV; b. ll. *scriba*, -anis, alteració del ll. *scriba*, -ae 'copista']. El qui tenia al seu càrrec la redacció i l'autenticació d'actes i contractes posats en pública forma i de les actuacions judicials, governatives i administratives. *Escrivà major*. *Escrivà de ració*.

Esgrafiar [1578; deriv. de l'ant. *grafi* 'punxó per a gravar o escriure', ll. *graphium*, íd., o de l'it. *sgraffiare* 'lacerar o esgarinxar la pell']. Traçar dibuixos en un mur fent saltar en certs indrets la capa superficial que el revesteix i deixant així al descobert la capa següent, d'un altre color.

Esgrafiat [de *esgrafi*]. Decoració esgrafiada. *Els esgrafiats de la façana de Casa Sastre*.

Establir [c. 1081; del ll. *stabilire* 'mantenir sòlidament, afermar']. 1 Cedir un bé immoble en emfiteusi. 2 Posar una casa de comerç, un negoci, etc. en un lloc. *Estableix a Pere Baliu, curtidor d'Igualada, unes cases situades al C/ de la Muralla*. 3 A Mallorca, parcel·lar una terra i vendre'n les parcel·les, generalment a terminis.

Fabricant [1803; de *fabricar*]. Propietari d'una fàbrica o de més d'una.

Fadiga [s. XIII; de *fatigar*]. 1 Dret de prelació que té el senyor directe d'adquirir la cosa emfiteutic quan el senyor útil la traspasa a un altre per títol oneros. 2 **Fadiga de dret**. En dret català, del segle XII al segle XVII, denegació feta pel demandat en judici a comparèixer i estar a dret o acceptar la resolució judicial; rebel·lia.

Fadrí -ina [s. XIII; d'origen incert, probablement d'un ll. vg. **fratrinus*, dimin. de *frater* 'germà', aplicat a frares mendicants joves o llecs, semblantment a l'oc. ant. *frairin* 'pobre, mesquí' i el fr. ant. *frarin* 'pobre, mendicant']. 1 Persona jove, especialment en estat de casar-se. 2 Persona soltera, que no s'ha casat mai. 3 Operari que ja ha passat l'aprenentatge del seu ofici, però que encara no n'és mestre. Fadrí fuster, fadrí manyà, fadrí paleta.

Farratge [1364; del ll. *farrago*, -aginis 'grana per al bestiar', der. de *far*, *farris* 'blat']. Verd destinat a l'alimentació del bestiar.

Farrigo-farrago [cpt. d'un der. de *farro* i el ll. *farrago* (v. *farro* i *farratge*)] Conjunt de coses mal ordenades, inconnexes, mal compreses.

Farro [s. XIV; del ll. *far*, *farris* 'mena de blat']. Farinetes bullides o fregides, fetes amb farina de blat de moro, que hom menja al Rosselló i a la zona nord i centre del Principat.

Ferm -a (*Herm -a* en els documents originals) [1244; del ll. *firmus*, -a, -um, íd.]. 1 Que no cedeix sinó difícilment a un esforç exterior. *Tenir una carn ferma*, *els músculs ferms*. 2 Que atrau, especialment per les seves qualitats. *És un noi molt ferm*. *Quin cotxe més ferm!* 3 Dit del tracte establert amb seguretat i força legal, de la sentència o resolució judicial no recorrible. 4 **Terra ferma**. Terra d'extensió considerable, continental.

Fermança [1248; de *fermar*]. 1 Seguretat, garantia d'una cosa. 2 Fiança.

Ferrer -a [1250; de *ferro*]. 1 Persona que treballa el ferro o que fabrica objectes de ferro. 2 Ferrador. 3 Encarregat de l'explotació d'una farga baronial o farga de destret.

Ferrer de tall. Ferrer que fa coltells i altres eines de tall.

Fur [c. 1150; del ll. *forum* 'fòrum', que donà l'ant. *for*, canviat en *fur* per la metafonía del pl. td. *fori* o per adaptació de l'aragonès ant. *fuoro*]. 1 Norma jurídica d'origen consuetudinari o per concessió sobirana que recull el dret vigent en una localitat o una regió. 2 Als regnes de València i d'Aragó, constitució. 3 Dret de sotmetre's a una jurisdicció, sigui de caràcter territorial per raó de la radicació de les persones contendents o coses reclamades o per raó del lloc d'acompliment de l'obligació, o bé per motiu de la matèria litigiosa o del cos o estament al qual pertanyen els contendents o un d'ells. 4 Jurisdicció, que pot ésser ordinària (*fur ordinari*) o especial (*fur militar*, *acadèmic*, *eclesiàstic*, etc.).

Heretat [s. XIV; del ll. *hereditas*, -*atis*, íd., der. de *heres*, -*edis* 'hereu']. Propietat rústica.

Insaculació [1511; de *insacular*]. 1 Acció d'insacular. 2 Procediment d'elecció, anomenat també *de sac* o *de sac i sort*, pel qual el rei aprovava una llista de totes les persones idònies per als càrrecs el nom de les quals era col·locat, en rodolins, en unes bosses corresponents als diversos càrrecs o oficis de la corporació.

Insacular [1519; de *sàcul*]. Posar en un sac, una urna, etc., cèdules amb noms de persones o coses per treure-les després a la sort.

Jornal [964; de *jorn*]. 1 El que guanya un obrer pel treball d'un dia. 2 La feina que fa un treballador cada dia. 3 **Treballar a jornal**. Treballar d'acord amb un sou diari determinat. 4 Mesura agrària variable corresponent a l'espai de terra que pot ésser llaurat en un dia normal de feina.

Jornaler -a [s. XIII; de *jornal*]. Persona que treballa a jornal.

Llinda [s. XIV; del ll. *limina*, pl. neutre del ll. *limen*, -*inis* 'llindar; porta d'entrada']. 1 Fusta o pedra travessera que clou la part superior d'un portal o una finestra i que descansa sobre els muntants. 2 Conjunt de tres pedres o més, sempre en nombre imparell, que clouen una obertura formant un arc pla. 3 Línia que divideix una propietat d'altres. 4 Molló que assenyala el límit d'un terreny.

Lliura [1271; del ll. *libra* 'lliura de pes; balança']. 1 Unitat de pes de valor molt variable segons els països o les localitats. 2 Antiga unitat de pes catalana, dividida en 12 unces, equivalent a 400 g al Principat, a 407 g a les Illes i a 355 g al País Valencià. 3 Antiga mesura superficial agrària. 4 **Lliura carnissera**. Antiga unitat de pes catalana, equivalent a 3 lliures o 36 unces, és a dir, 1 200 g. 4 Unitat monetària principal de molts països.

Lluïisme. Dret del senyor directe a rebre una part del valor de la cosa emfitèutica o feudal que es transmet a tercera persona, quan el senyor no fa ús del dret de *fadiga*.

Manyà -ana [1352; de *manya*]. Artesà que fabrica panyes, claus i objectes de ferro.

Marmessor -a [s. XIV; de l'ant. *manmessor*, ll. *manumissor*, -*oris*, de *manumittere*, a *manu emittere* 'deixar anar (un esclau) de la mà de l'amo', alliberament que hom encarregava a l'executor testamentari]. Persona nomenada pel causant per tal que tingui cura de complir i d'executar la seva darrera voluntat.

Mas [1055; b. ll. *mansus* 'lloc de residència', der. del ll. *manere* 'restar, quedar-se'] 1 Explotació agrària tradicional constituïda per una casa de camp amb diverses dependències, anomenada sovint masia, que té bosc, pastures i terres de conreu adscrites. 2 **Mas aloer**. Mas que depenia d'una casa aloera o d'un senyor aloer (segles XIII-XV). 3 **Mas rònec**. Mas deshabitat o abandonat.

Moneda barcelonesa. 1 Moneda encunyada a Barcelona, pròpia del comtat de Barcelona i, des del segle XII, del Principat de Catalunya. 2 **Diner barcelonès**. Terme aplicat a la moneda de billó encunyada a Barcelona a l'edat mitjana. *Lliura barcelonesa*.

Morabati (maravedí). 1 Nom donat al *dinar* d'or musulmà dels almoràvits. 2 *Dirhem* d'argent medieval. 3 Moneda castellana de billó; anomenada també *burgalès*. 4 Nom donat al segle XII, a Barcelona, a la moneda d'or de Frederic I Barba-roja, rei de Sicília. 5 Nom que rebia sovint, sobretot als regnes de Mallorca i de València, l'impost del monedatge.

Mujada [1459; deriv. de l'ant. *muig* 'mesura agrària de capacitat', del ll. *modius* 'mesura de capacitat', der. de *modus* 'mesura']. Mesura agrària equivalent al tros de terra que poden llaurar un parell de bous en un dia.

Mundina. Mesura agrària equivalent a una setzena part de la mujada, o sia 306,03 m².

Notari -ària [s. XIV; del ll. *notarius*, -*a*, -*um* 'taquígraf, secretari']. 1 Funcionari que té a càrrec seu la redacció i l'autorització en forma pública dels actes, els contractes i tota mena d'instruments, i dóna fe de llur contingut. 2 **Notari**. Persona nomenada pel bisbe per a redactar actes i documents de caràcter normatiu, administratiu i judicial l'escriptura dels quals o la seva signatura fa fe pública.

Paer -era [1272; deriv. del ll. *pax*, *pacis* 'pau']. 1 Regidor, edil. 2 Als municipis de la regió de Lleida, nom donat als magistrats que en detenien les facultats rectores i executives. 3 Cadascun dels quatre prohoms als quals Jaume I de Catalunya-Aragó confià l'administració comunal barcelonina, autoritzant-los a prendre consellers que els assessoressin en llur càrrec. 4 A Tortosa, des del 1276 fins a la Nova Planta, jutge representant de la ciutat que assistia amb caràcter assessor i executiu el veguer per a assegurar la pau i l'ordre públic.

Pagès -esa [s. XIV; del ll. td. *pagensis* 'el qui viu al *pagus*, el camp']. 1 Home, dona, del camp. 2 El qui es dedica al conreu de la terra. 3 Relatiu o pertanyent a la gent del camp. 4 Del segle XI al XVI, habitant d'un *pagus*, o fora de poblat,

també conegut a l'alta edat mitjana per rústec (home del camp).

Paleta [1575; de *pala*]. 1 Pala petita. 2 Nom genèric de diversos estris o eines relativament petits i proveïts de mànec més o menys curt. 3 Eina que consisteix en un tros de palastre o de planxa d'acer de forma triangular, que és proveïda d'un mànec i és emprada pels paletes per a manejar i aplicar el morter, etc. 4 **Paleta**. Mestre de paleta. 5 Persona que treballa en la construcció o en la reparació d'edificis, etc., i posseeix un cert nivell de coneixements i d'experiència.

Paraire [1265; del ll. *parator*, -oris, íd.]. Persona que es dedica a qualsevol de les operacions a les quals és sotmesa la llana.

Partida [1272; de *partir*]. 1 Registre o assentament del bateig, matrimoni, enterrament, etc., que hom fa en els llibres de la parròquia o en el registre civil. 2 Còpia autèntica de l'assentament d'un fet que figura en un registre públic. *Partida de naixement, de defunció*. 3 **Partida**. Porció de terreny d'alguna extensió i designada amb un mateix nom, part del terme pertanyent a un poble. 4 Regió, contrada.

Pesta [s. XIII; del ll. *pestis*, íd.]. 1 Nom donat a totes les grans epidèmies. 2 Malaltia epidèmica causada per un bacil aerobi i gramnegatiu que es transmet directament d'home a home o mitjançant animals, com rates, puces, etc.

Prebost [s. XIV; del ll. *praepositus*, -i 'cap, oficial, superior']. 1 Prepòsit, cap d'una comunitat. 2 Cap d'una comunitat eclesiàstica, principalment del capítol catedral o d'una col·legiata. 3 Paborde. 4 Cap civil, magistrat, sobretot a la França medieval, amb amplis poders administratius i judicials. 5 **Capità prebost**. Oficial que estava encarregat de vetllar per l'observança dels bans, les ordres, etc., de conèixer dels casos criminals que es produïen en l'exèrcit, castigar els malfactors, etc.

Presbiteri [1696; del ll. ecl. *presbyterium*, i aquest, del gr. *presbytérion*, íd.]. 1 Part de l'església, anomenada també *santuari*, situada al fons de la nau central, on hi ha l'altar major, i és reservada als clergues. 2 Conjunt de tots els preveres d'una església presidits pel bisbe. 3 Consell d'ancians (pastors i laics) entre els presbiterians.

Presbiteriat [1696; del ll. ecl. *presbyteratus*, -us, íd.]. 1 Grau de prevere dins el sagrament de l'orde. 2 Dignitat, càrrec, de prevere. 3 Conjunt de tots els preveres d'una Església, d'una diòcesi, d'un país.

Prevere [s. XII; del ll. td. *presbyter*, -teri, i aquest, del gr. *presbyteros* 'més ancià', comparatiu de *présbys* 'ancià']. En l'Església Catòlica, les Esglésies Orientals i les episcopalianes, clergue que ha rebut els ordes majors i té la missió primordial de presidir la celebració de l'eucaristia.

Procurador -a [s. XIV; del ll. *procurator*, -oris, íd.]. 1 El qui, per ofici, representa en els tribunals una de les parts en virtut de poder legal rebut d'ella fent les peticions i altres diligències necessàries per a la defensa. 2 A Castella i a Lleó, durant la baixa edat mitjana, representant de les viles a la cort reial. 3 A Tortosa, en l'antic règim, magistrat que detenia les facultats rectores i executives, equivalent al jurat, cònsol, conseller o paer d'altres poblacions catalanes. 4 **Procurador general**. Representant del monarca en tots els seus negocis. 5 Als grans territoris senyorials, representant del senyor territorial, en nom del qual exercia la jurisdicció baronial i la representació dels drets de caràcter econòmic. 6 **Procurador reial**. Oficial reial que tenia cura de l'administració del patrimoni reial i de cobrar els diners deguts al rei procedents de drets reials, confiscacions, etc. 7 **Procurador fiscal**. Oficial reial que secundava, en tot allò que es relacionava amb el patrimoni reial o el fisc, el batlle general de Catalunya o de València o el procurador reial de Mallorca.

Puig [s. XIV; del ll. *podium* 'mur entorn de l'amfiteatre; lleixa; prominència d'un terreny; turó', i aquest, del gr. *pódion* 'petge elevat', dimin. de *poús*, *podós* 'peu']. Elevació del terreny, més o menys rosta, formant cim, que sobresurt del terreny circumdant.

Pujol [977; de *puig*]. Puig petit.

Quarter [s. XIV; del ll. *quartarius*, -ii 'quarta part; mesura de sòlids i líquids'; en l'accepció de 'caserna', del fr. *quartier*, íd., del mateix origen]. 1 Cadascun dels quatre barris o districtes en què es dividia una ciutat. 2 Barri o districte urbà. 3 Cadascun dels quatre districtes en què es dividien determinats territoris jurisdiccionals, etc. 4 Nom donat als districtes de determinats territoris. 5 El qui ha de pagar una quarta part més de la renda estipulada en un contracte d'arrendament. 6 A Catalunya, contracte consuetudinari de parcel·la perpètua, que consisteix a concedir un predi a perpetuïtat a canvi de cedir una quarta part de tots els fruits.

Quarto [1803; del cast. *cuarto*, íd.]. 1 Moneda encunyada a Castella des del segle XV fins al XIX, amb un valor de quatre maravedisos. 2 Moneda medieval d'argent equivalent a tres diners. 3 Moneda de coure encunyada a Barcelona amb valor de 16 morabatins. 4 Antiga

mesura catalana per a oli, pròpia de Barcelona, equivalent a 1/4 de quartà o 4 quarts. 5 Unitat de pes, emprada en joieria, igual a 1/4 d'unça o 4 argenços, o sia 8,384 g. 6 Mesura agrària equivalent a 4 mundines, o 1/4 de mujada.

Quint -a [s. XIV; del ll. *quintus*, -a, -um, íd.]. Cinquè.

Quint reial. Cinquena part dels ingressos municipals que algunes ciutats catalanes, d'acord amb els termes de llurs cartes, pagaven a la tresoreria reial.

Rabassa [1249; probablement der. del ll. vg. *rapa*, ll. cl. *rapum* 'nap rodó', per les arrels voluminoses d'aquest vegetal]. 1 Part de la soca d'un arbre o arbust coberta per la terra, de la qual arrenquen les arrels. 2 Soca grossa i seca destinada a ésser cremada. 3 **Rabassa morta.** Contracte de conreu emfitèutic establert com a arrendament d'un tros de terra per a conrear-hi vinya, amb la condició que el contracte restava dissolt en haver mort dos terços dels primers ceps plantats. És anomenat també *establiment a primers ceps*. 4 **Rabassa morta a pa i vi.** Contracte de rabassa morta de caràcter perpetu segons el qual, un cop morts els ceps, hom els torna a plantar. També rep el nom de *rabassa morta a segons ceps*. 5 **Rabassa morta a pa i vi.** Contracte de rabassa morta en el qual hom estableix el conreu de blat en els bancals, entre els ceps.

Ral [s. XVII; contracció de l'ant. *real* 'reial']. 1 Unitat de compte corresponent a una quarta part de pesseta. 2 Moneda equivalent a vint-i-cinc cèntims de pesseta. 3 A l'edat mitjana, moneda del rei, per oposició a la moneda episcopal, comtal o local.

Ral d'ardits (o d'ardit). Unitat de compte usada al Principat de Catalunya a partir del segle XVII amb una equivalència de 24 diners.

Ral d'argent. 1 Genèricament, moneda catalana d'argent. 2 Tota moneda d'argent de pes aproximat als 3 g.

Ral de billó. 1 Genèricament, moneda reial de lliga d'argent i coure. 2 Unitat de compte usada a la monarquia hispànica, generalitzada des del segle XVIII i oficialitzada el 1809.

Ral del batlle. Prestació senyorial que hom pagava a Catalunya.

Ral d'or. Moneda d'or francesa, imitada repetidament a l'època medieval, que valia 25 sous parisencs.

Raval [1264; de l'àr. hispànic *rabád*, àr. ant. *rabad*, íd.]. 1 Barri exterior d'una població emmurallada.

2 Barri o caseriu situat a les afores d'una població.

Reialisme. Adhesió a un rei o a un govern reial.

Remença [1283; deriv. del cat. ant. *reembre* 'redimir']. 1 Redempció. 2 A la Catalunya Vella, a partir del segle XI, dret (pagament d'una redempció personal) que el senyor territorial podia exigir del vassall subjecte a adscripció a la terra quan aquest volia abandonar-la. 3 **Pagès de remença.** Pagès que a l'edat mitjana estava adscrit a un domini senyorial que només podia abandonar mitjançant el pagament d'una redempció o remença.

Serraller -a [1364; del dial. *serralla* 'forrellat, dispositiu de tancar', der. de *serrar* 'tancar']. Manyà.

Sou [1271; del ll. td. *solidus* 'moneda d'or', substantivació de l'adj. *solidus*, -a, -um 'sòlid']. 1 Unitat de compte del sistema carolingi, que correspon a 1/20 de la lliura carolíngia, i es divideix en 12 diners o bé 24 òbols o malles. 2 Des del segle XIII, moneda d'argent fi. 3 Moneda rossellonesa d'argent, de Carles I, coneguda també amb el nom de sou de Perpinyà. 4 Moneda de billó, d'Eivissa, encunyada des de Carles I. 5 Unitat de valor gravat a la moneda de 5 sous, en les emissions locals catalanes en temps de la guerra dels Segadors. 6 **Cinc sous.** Moneda d'argent batuda a diverses poblacions del Principat de Catalunya durant la guerra dels Segadors i que valia la meitat de la moneda de cinc rals.

Usatge [s. XIV; del b. ll. *usaticum*, íd.]. 1 Ús o costum establert. 2 Estil i forma de procedir o de resoldre en matèria jurídica que, per la seva reiteració, crea el costum. 3 Del segle X al XIII, prestació personal o real que un vassall o emfiteuta feia al seu senyor, segons costum de la terra, tant en serveis com en pagament de diner, fruits, participacions en bestiar o altres servituds. 4 Cadascun dels costums recollits en els *Usatges de Barcelona*.

Usdefruit [1434; de *ús de fruit*, ant. *usufruit*, del ll. *ususfructus*, íd.]. 1 Dret real de gaudiment sobre cosa d'altri, que atorga a l'usufructuari les facultats de posseir la cosa, usar-la i percebre'n tots els fruits, si bé amb les limitacions d'haver de conservar-ne la forma i la substància. 2 **Usdefruit universal.** Usdefruit que comprèn la totalitat dels béns del testador.

Usufructuari -ària [del ll. *usufructuarius*, -a, -um, íd.]. 1 Relatiu o pertanyent a l'usdefruit. 2 Dit de la persona que té l'usdefruit d'una cosa.

Violari [c. 1280; del b. ll. català i aragonès *violarium*, d'origen incert, possiblement der. de *viola*, potser per la relació d'aquest tipus de pensió amb institucions

religioses i la connotació que hi ha tingut el color violat]. Contracte aleatori peculiar del dret civil català, que atorga la facultat de percebre periòdicament una pensió en diners durant la vida d'una o dues persones, en canvi del lliurament d'un capital.

Volta [s. XIV; de *vol/t*]. 1 Estructura arquitectònica corbada que cobreix un espai, forma un sostre, sosté una graderia, etc., conformada amb elements que recolzen mútuament i exerceixen una pressió exterior suportada per parets, pilars, etc. 2 **Volta apuntada** (o **ogival**, o **de punta d'ametlla**). Volta de secció transversal en forma de punta d'ametlla, característica del gòtic. 3 **Volta cilíndrica** (o **de mig punt**, o **de canó**). Volta amb un perfil d'arc de mig punt, característica del romànic. 4 **Porxada, pòrtic**. *Passejar-se sota les voltes de la plaça.*

© Enciclopèdia Catalana, S.A. 1997-2001
Diputació, 250
08007 Barcelona
tel: 93 412 0030
fax: 93 301 4863

<http://www.grec.net/cgi-bin/lexicx.pgm>

Ferrater i Mora, Josep (Barcelona, 1910-1991). Va estudiar filosofia a la Universitat de Barcelona, on la figura de Xirau destacava per si mateixa i on l'atmosfera que el rodejava fou decididament de caire fenomenològic i de forta filiació alemanya. La seva lluita en l'exèrcit republicà el conduí a abandonar Catalunya durant el 1939 i a cercar un primer, tot i que breu, refugi a París. Cuba i Santiago de Chile (1941) varen ser estances temporals abans del seu definitiu establiment als Estats Units (amb una beca Guggenheim al 1947 i com a professor de Bryn Mawr a partir de 1949). Ferrater tenia una reconeguda capacitat pels idiomes, fet que li va permetre dedicar-se a diverses tasques de traducció. Aquest fet fou precisament el que va empènyer a un editor mexicà proposar, l'any 1939, a Ferrater, llavors resident a Cuba, la preparació d'un breu diccionari de filosofia. L'encàrrec casual i modest, donaria pas, amb el temps, a una obra monumental.

En aprofundir en la comprensió històrica de la filosofia, Ferrater a més de descobrir un univers en aquells moments encara desconegut pel que fa a Espanya, el de la tradició analítica, va arribar també a concebre una de les seves intuïcions fonamentals; ja que, la pròpia existència de diverses doctrines filosòfiques, el feu advertir de dues característiques bàsiques d'aquestes pròpies doctrines: la seva irreductibilitat i la seva conflictivitat.

Aquesta intuïció va generar la creació filosòfica del propi Ferrater. Fascinat per la diversitat, es va sentir atret per gairebé tots els motius filosòfics, des de la lògica i la filosofia de la ciència, fins a la política, l'ètica o l'estètica, passant per l'ontologia i la teoria del coneixement. Bona prova d'aquest fet són, entre d'altres moltes obres, els seus *Fundamentos de la filosofía*, *El ser y la muerte* o *De la materia a la razón*.

Ferrater és considerat unànimament com el filòsof espanyol més important de la segona meitat del segle XX. El fruit més madur del pensament de Ferrater es troba en el seu *De la materia a la razón*, de 1979, on presenta el seu sistema com una articulació emergent en quatre nivells: el físic, l'orgànic, el social i el cultural. Cada nivell emergeix de l'anterior, sense ser per aquest fet una mera derivació de l'altre.

En els seus darrers anys Ferrater va compondre diverses novel·les que ampliarien la seva incursió tècnica i estètica que anys abans

havia realitzat, amb un èxit notable, en el camp del film amateur.

Maragall i Gorina, Joan (Barcelona, 1860-id. 1911) poeta i assagista. Estudià la carrera de Dret, i aviat començà la seva col·laboració en diversos periòdics i revistes. El 1894 guanyà l'englantina d'or als Jocs Florals amb la seva poesia *La sardana*. Des de llavors el seu prestigi anà creixent, fins a esdevenir mestre indiscutible de les lletres catalanes. Morí l'any 1911 a la seva torre de Sant Gervasi.

Potser és la personalitat més rica, complexa i universal de la literatura catalana contemporània. De formació burgesa i romàntica, va estudiar dret. Al *Diario de Barcelona* (1890) va consagrar la seva influència a Catalunya i a Madrid: *Un enemigo del pueblo*, *El pensamiento español*. Els seus escrits en prosa, en català i en castellà, són plens d'intel·ligència, humanitat i civisme: *Oda nova a Barcelona*, *Oda a Espanya*. La seva obra poètica sintetitza la primera etapa del modernisme: *Poesies*, *Visions i Cants*, *Seqüències*. Els seus poemes tradicionals són de valor universal: *El comte Arnau*, *Joan Serrallonga*. Destaca el *Cant Espiritual*. També va traduir Goethe, Nietzsche o Homer i va mantenir correspondència amb Unamuno.

La visió estètica de Joan Maragall pot resumir-se en una sola paraula: sinceritat. La poesia és "paraula viva", segons la seva expressió; és a dir, l'expressió pura del sentiment inspirat per l'objecte poètic. Els elements no vius subministrats per l'enteniment i per la voluntat no han de modificar l'expressió. La forma, amb una independència absoluta, han d'adaptar-se a la més directa traducció del pensament, o més ben dit, a la revelació més immediata de la inspiració, fins passant, si convingués, per damunt de la incorrecció o descurament de la vestidura.

La producció poètica de Joan Maragall fou publicada en diversos volums que aparegueren amb els noms de *Poesies*, *Les disperses*, *Enllà*, *Trià*, *Visions i cants* i *Seqüències*.

Joan Maragall cantà també la seva terra en les seves ciutats, en les seves comarques i en els seus pobles, en les seves cançons. De tothom són conegudes poesies com *L'Empordà*, *La sardana* i el *Cant de la senyera*. Ben digna d'esment és la seva *Oda nova a Barcelona*, a la Barcelona del segle XX, plena de virtuts però també de defectes, i que el poeta estima com a cosa pròpia.

Bibliografia

Abadal i de Vinyals, Ramon d'. *Catalunya fa mil anys: notes històriques en ocasió del mil·lenari*. Ed. Generalitat de Catalunya (Entitat Autònoma del Diari Oficial de Publicacions), 3a edició. Barcelona, 1989.

Balcells, Albert. *Història del nacionalisme català. Dels orígens al nostre temps*. Ed. Departament de la Presidència de la Generalitat de Catalunya (Entitat Autònoma del Diari Oficial de Publicacions). Barcelona, 1992.

Casals, Àngels; Coberó, Montserrat; Sabaté, Flocel i Santacana, Carles. *Història de Piera*. Ed. Pagès Editors, 1a edició. Lleida, 1999.

Diccionario Catalán-Castellano y vice versa. Ed. Agencia Médica Catalana (carrer de Escudellers, 64 ó 68, cantonada a la d'Araí). Barcelona (impremta de J. Roger, carrer de l'Hospital, 75), 1854.

Diccionari de la llengua catalana. Ed. Enciclopèdia Catalana, S.A. 6a edició. Barcelona, 1987.

Diccionario enciclopédico LAROUSSE. Ed. Planeta, 1a edició. Barcelona, 1989.

Enciclopèdia Catalana, S.A. Barcelona, 2001.

Escudero i Costa, Antoni. *El terme municipal de Piera*. Ed. l'autor. Capellades (Barcelona), 1981.

Ferrater Mora, Josep. *Les formes de la vida catalana*. 1944; 2ª ed., 1955; 3ª ed., 1960; ed. augm. amb l'assaig «Catalunya enfora», 1980.

Maragall, Joan. *Antologia poètica*. Edicions 62 i "la Caixa". Les millors obres de la literatura catalana, núm. 71. Barcelona, 1981.

Oliveras Llopart, Justo. (llibre publicat amb pseudònim: Ruy-Vélez). *El castillo de Piera y los palacios de Barcelona*. 2a edició. Barcelona, 1946.

Palma de Mallorca, Andrés de. *Santa Maria de Piera. Notas históricas*. Talleres tipográficos de Pedro Bas Vich. Igualada (Barcelona), 1942.

Pladevall i Font, Antoni & Pagès i Paretas, Montserrat. *Això és Catalunya. Guia del Patrimoni arquitectònic*. Ed.

Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i Plaza & Janés Editores, S.A. Barcelona, 1988.

Vila i Dinarès, Pau. *Joan Orpí, l'home de la Nova Catalunya*. Edicions Ariel. Col·lecció Hores de Catalunya. Barcelona, 1967.

<http://www.grec.net/cgibin/lexicx.pgm>

